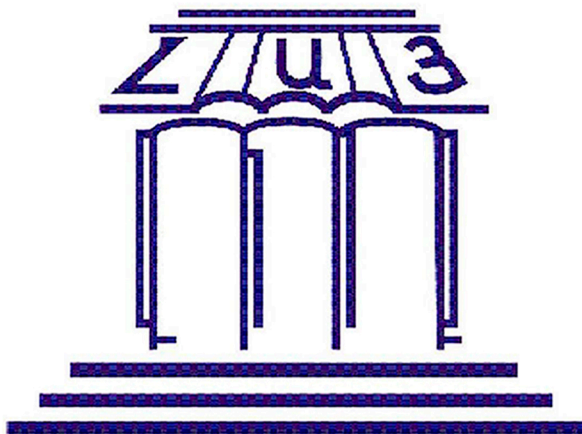

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքների
նշ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

478 -

ՄԱՆՈՒԿ ԲՆԱԳԵՏ

ԴԱՍԱԳԻՐԲ Ա ԽՄԻ ՇԱՄՐ

Պ Ե Տ Ն Ի Ր Ա Տ -- Ո Ւ Ս Մ Ա Ն Կ Ն Ի Ր Ա Տ

Ս Ե Ր Ե Վ Ա Ն

1932

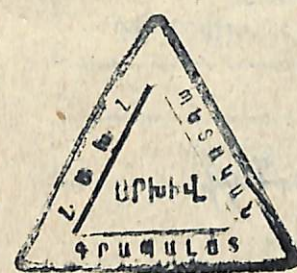
11 NOV 2017

478-

ՄԱՆՈՒԿ ԲՆԱԳԵՏ

Դասագիրք Ա. խմբի համար

ԿԱԶՄԵՑ Զ. ԱՃԵՄՅԱՆ
ԽՄԲ. Ն. ԽԱՆՁՅԱՆ

ՊԵՏՏՐԱՏ

ՅԵՐԵՎԱՆ

ՈՒՍՄԱՆԿՇՐԱՏ.

1932

-871-

Հայպոլիգրաֆի սպարան
Հրատարակ. № 2319
Պատկեր № 2556
Դլ. № 7597(բ)
Տիպո 8000

11-26117 ջր

Արբազբեց՝ Պողոս Մկրտչյան

Հանձնված է արտադրության
28/VII 1932 թ.

Ատոմագրված է ցպելու
28/XIII 1932 թ.

ԱՌՈՂՋԱՊԱՇՈՒԹՅՈՒՆ

ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Կիմը, Նինելը, Սուրիկը, Ռաֆիկը, Շուշիկը բոլորը, բոլորը դպրոց են գնում:

Հիմա դասարանումն են:

Ուրախ նստել են իրենց տեղերը: Հերթապահները նայում են. մաքուր են արդյոք նրանց գլուխները, ձեռքերն, աղանջները, վիզը, շորերը, խոժ պատռված չեն:

— Սուրիկ, ելի աղանջներդ կեղտոտ են, գնա լվաց-վիր, յեղունգներդ ել կտրիր: Յես ստիպված եմ ցուցա-կում նշանակել այդ մասին:

— Տեսեք, Կիմն ինչ մաքուր է...

Իսկ Կիմն հպարտ, հպարտ հայտնում է. —

— Յերեք որ ե ինչ մեզ մոտ բացվել ե ընդհանուր լվացքատունը: Յերեք բեֆդ ուզի տաք ջուր կա: Միշտ ել մաքուր ենք լինելու:

ԴԱՍԱՄԻՋՈՑՆ ԱՆՑ ԿԱՑՐԵՔ ԹԱՐՄ ՈԴՈՒՄ.
ԴԱՍԱՐԱՆԻ ԼՈՒՍԱՄՈՒՏՆԵՐԸ ԲԱՑԵՔ ՈԴԸ—ՍԱՔՐՎԻ:

ՊԱՐԱՄՍՈՒՆՔԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՈՒՂԻՂ ՆՍՏԵՑԵՔ:

ԲԺՇԿԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ

Յերեք բժիշկը մեզ քննեց, շատերի սպիտակեղենը, մարմինը, մանավանդ ձեռքերը կեղտոտ էին:

Քննելուց հետո բժիշկը յեկավ դասարան ձեռքին

խոշորացույց: Նա մոտենում էր ամեն մեկիս, խոշորացույցը դնում մեր ձեռքին և հարցնում էր, ի՞նչ ենք տեսնում: Մենք տեսնում էյինք, վոր մեր մաշկը ծածկված է փոսիկներով:

Բժիշկը բացատրեց, վոր դրանք անցքեր են: Յեթե այդ անցքերը ծածկվեն կեղտով, մարմնի միջի փնասակար նյութերը կմնան ներսում և կթունավորեն մարմինը: Մարդը կդառնա գունատ, արնապակաւ:

Կաշվի անցքերը միշտ բաց պետք է լինեն, վոր քրտինքը ազատ դուրս գա նրանց միջով և մարդ առողջ լինի:

Դրա համար պետք է շուտ, շուտ լողանալ տաք ջրով և ոճառով:

Պետք է սպիտակեղենը շուտ-շուտ փոխել:

ՔՈՍ ՅԵՎ ՏՐԱՆՈՄԱ

Քոսը և տրախոման վարակիչ հիվանդություններ են: Քոսի տիզը ծակում է մաշկը, տեղավորվում նրա տակ և բազմանում:

Նա այնքան փոքր է, վոր հասարակ աչքով չի յերեւում: Իսկ վորքան անհանգստություն և ցավ է պատճառում մարդու...

Մաշկը ծածկվում է ժահրոտ բշտիկներով և սաստիկ քոր է գալիս:

Քոսը շատ վարակիչ է:

Տրախոման - աչքի հիվանդություն է:

Աչքի կոպերը կարմրում են ջրակալում: Կոպերի վրա ներսի կողմից առաջ են գալիս մանրիկ ժահրոտ բշտիկներ:

Վայ է թե այդպիսի հիվանդի յերես շրթիչով սրբվես, ել պրծալ... դու ել կվարակվես:

ԱՌԱՆՁԻՆ ՅԵՐԵՍՈՐԲԻՉ ՈՒՆԵՑԵՔ

ՈՎ ԶԻ ՈՒԶՈՒՄ ՀԻՎԱՆԴԱՆԱ

ՔՈՂ ԶԵՌՔԵՐԸ ՇՈՒՏ, ՇՈՒՏ ԼՎԱ

ՊԱՀՊԱՆԻՐ ԱԶՔԵՐԴ ՈՒ ԱԿԱՆՁՆԵՐԴ

Լուսամուտից հեռու, մուխ անկյունում մի կարդա, մի գրի, մի նկարի, մի կարի:

Գիրքը կամ աշխատանքը աչքերիդ մոտիկ մի պահի:

Պառկած մի կարդա:

Պահպանիր աչքերդ...

Ականջդ մի փորի լուցկով կամ ուրիշ կոշտ իրերով: Միշտ լվա:

Տ Ա Ն Ը

Փակցրեք ճաշի սեղանի վերեւը:

ՃԱՇԻՑ ԱՌԱԶ,
ՃԱՇԻՑ ՀԵՏՈ
ՄԻՇՏ ԼՎԱՑՎԻՐ,
ՄԻՇՏ ԼՎԱՑՎԻՐ

ԿԵՐ ԱՌԱՆՁԻՆ ԱՍԱՆԻՑ

ԱՍԱՆԵՐԸ ՄԱՔՈՒՐ ՊԱԶԵՔ

ԻՆՁՆ ԵՆՔ ՀԱՇՎՈՒՄ ՄԵՆՔ ՄԵՐԸ

— Ի՞նչն ենք հաշվում մենք մերը,
 ուրիշին մոտ չենք թողնում,
 առավոտը վեր կենում,
 իսկույն կարգի յենք բերում:

Մտածում են, մտածում,
 ամենը մի բան ասում,
 և փոշ մեկը չի գտնում,
 փոր ճիշտն ասի,— անկողին:

— Ի՞նչն ենք հաշվում մենք մերը,
 ու չենք տալիս ուրիշին,
 առավոտը նրանով,
 և ոք, լերես ենք չորացնում:

Ձի մտածում ել փոշ փոք,
 — Յերեսսրբիչն ե, ի՞նչ ե...

— Ի՞նչն ենք հաշվում մենք մերը,
 լվացարանի մոտն ե,
 նրան բերան ենք տանում,
 փոշ ծամում ենք, փոշ ուտում:

Յերեսխաներն իսկույն
 ծիծաղելով ասացին.

— Եղ խո՛ւմ բոլորս ել գիտենք
 խոզանակն ե ատամի:

— Ի՞նչն ենք հաշվում մենք մերը,
 ու փոշ փոքի չենք տալիս,
 փոշ ել ուրիշից ուզում,
 միշտ գրպանում ենք պահում:
 — Եղ սուլի՞չն ե, մատի՞տն ե,
 գրչածայրն ե, թե գնդակ...
 — Վո՛չ, վո՛չ միայն Սուրբիկը
 ճիշտն իմացավ.— Թաշկինակ:

ՄԵՐ ԴԵՂԵՐԻ ՊԱՀԱՐԱՆԸ

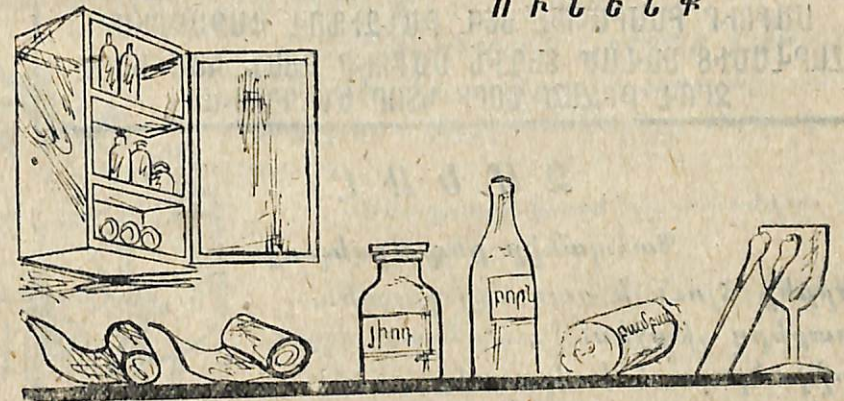
Մենք փորոշեցինք ունենալ դեղերի
 պահարան

Պ Ե Տ Ք Ե

1. Գնել դեղեր դպրոցի բժշկուհու
 և ուսուցչուհու ցուցմունքով:
2. Շինել փոքրիկ պահարան մեր
 արհեստանոցում քեռի Տիգրա-
 նի ոգնուլթյամբ:
3. Սովորել պահել և գործադրել
 դեղերը:

Մեր փորոշումը կատարեցինք

Ո Ւ Ն Ե Ն Ք

Աշխատանքները կատարում ե սանիտարական արտելը:
 Վ Ո Ր Ո Շ Ո Ւ Մ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆՔ ՏՆԵՐՈՒՄ ԴԵՂԵՐԻ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐ

Թ Ո Ղ Ա Յ Ր Ի

Յես դանակով փայտ եյի տաշում:

Զգիտեմ ինչպես յեղով, մատս կտրեցի:

Յես փոքր չեմ: Յերբ մատիցս արյուն ե հոսում,
յես լաց չեմ լինում:

Յերբ կտրած մատիս իող են կաթեցնում, յես չեմ
բղավում: Զե՛ք վոր յես հիմա մեծ եմ: Թող բիշ ել այրի,
շուտ կլավանա:

ՇԵՐԹԱՊԱՀՆԵՐԸ ԿՏՐՎԱԾ ՎԵՐԲԻՆ ԻՈՂ ԵՆ ԲՍՈՒՄ ՅԵՎ
ՍԱՔՈՒՐ ԲԱՍԲԱՎՈՎ ՅԵՎ ԹԱՆՁԻՖՈՎ ՓԱԹԱԹՈՒՄ:
ՀԱՐՎԱԾԻՑ ՑԱՎԱԾ ՏԵՂԻՆ ՍԱՔՈՒՐ ՁՅԱՆ, ԿԱՄ ՍԱՌԸ
ՋՐՈՎ ԹՐՁԱԾ ՇՈՐԻ ԿՏՈՐ ԵՆ ԴՆՈՒՄ:

Զ Մ Ե Ռ Ը

Պահպանիր բեզ մրսելուց:

1. Յերբեք ձյուն ե սառուլոց չուտես:
2. Վտաբերդ չթրջես:
3. Թրջվածք շուտ ե մրսում:
4. Զափաղանց շատ չհագնվես, քրտնածը շուտ ե մրսում:

Փոքրիկ Հասմիկը խաղալիս վալը ընկավ:

Ճակատը կպավ պղնձե ամանին ու պատռվեց:

Արլունը հոսում ե վերքից, չի կանգնում:

Դարբին Պետրոսը, Հասմիկի հայրը, վազեց տատմոր
յետևից:

Ահա լեկավ պառավ տատմորը, գլուխը ամբամբացնելով
մտնեցավ Հասմիկին, նախեց վերքին:

Տան անկյուններից սարդի վոստախ հավաքեց, դրեց
Հասմիկի ճակատին, մի կեղտոտ փալառով կապեց ու պատ-
վիրեց:

— Զլինի լվացվեցնեք, վերքը շուր կգողանա:

Վոչինչ չկա, լերեք որից հետո կլավանա:

Հետո վերցրեց 10 ձու, փող ու գնաց:

Հասմիկը քանի գնում վատանում ե:

Տաքութլունը բարձրացել ե: Կոմսոմոլ Շողիկը լեկավ տե-
սավ, բարկացավ ծնողների վրա:

— Ի՞նչ եք մտածում, ուզում եք մեռնի...

Շուտ հիվանդանոց հասցրեք:

Հիվանդանոցում բժիշկը բացեց
Հասմիկի վերքը: Արլունը չորացել, սե-
վացել եր: Վերքը մեծացել, ժահրակա-
լել:

— Յես ցուլց կտամ եդ տատմորը, —
ասաց բժիշկը:

Վերքը մաքուր չրով և դեղերով
լվացին, կապեցին:

Հասմիկը շուտով առողջացավ:

ՀԱՂՈՐԴԵՑԻՆ

Ոհանի կինը հիվանդացել էր:

Ոհանը նրան հիվանդանոց տարավ:

Հետո մտածեց, ուր տանի փոքրիկ Նինելին:

Ինքն աշխատում է գործարանում: Մանկամսուրն էլ վերանորոգում են, փակել են:

Ու Ոհանը Նինելին տարավ գլուղ տատի մոտ:

— Լավ նայեցեք լերեխին: Չլինի թե լեկեղեցի տանեք. — պատվիրեց Ոհանն ու լեռ գարձավ քաղաք:

Չհամբերեց պառավ տատիկը Նինելին տարավ լեկեղեցի հաղորդելու: Նա ուզում էր ինքը, առաջինը մոտենա տերտերին, բայց Հոռոմն իր թուրի հետ առաջ ընկավ: Հոռոմի թուրը հիվանդ էր, ամբողջ մարմինը դուրս տված:

* * *

Անցավ մի քանի օր: Պատվիկ Նինելը հիվանդ է: Պառկած է առքության մեջ: Ծաղիկ է ընկել:

«Ես ի՞նչ պատահեց, լեռ ի՞նչ եմ անելու, թե մի բան պատահի, սրա հորն ու մորը ի՞նչ եմ ասելու» — մտածում է տատիկը, զարմանում է, պատճառը չի գտնում:

Նա չի հասկանում, փոր Նինելը լեկեղեցում Հոռոմի հիվանդ թուրից է վարակվել:

ԾԱՂԻԿԴ ԾԵԾԵԼ ՏՈՒՐ

ՅԵԿԵՂԵՑԻ ՄԻ ԳՆԱ

ԱՆՆԱ ՏԱՏԻԿՆ ՈՒ ԱՐՄԻԿ ԹՈՌՆԻԿԸ

Առավոտներն Արմիկը դպրոց է գնում, իսկ տատիկը վառարանը լավ վառում, դուռ ու լուսամուտ պինդ փակում ու նստում է:

Արմիկը դպրոցից տուն է վերադառնում: Ճանապարհին շնչում է սառը, մաքուր ոդ: Հասնում է տուն դուռը բաց անում, ուհ ինչ վատ ոդ է, շնչել չի լինում...

Հատակին աղբ Հուսամուսները փռչոտ: Մութ:

— Տատիկ ի՞նչպես ես նստել ես ոդում:

— Շուտ արա, շուտ արա, դուռը փակիր, ցուրտը տուն լցվեց. — ասում է տատը:

— Տատի, արի հատակը լվանանք:

— Բան ասացիր, ելի խոնավությունը տուն մի գցիր:

Մի օր ել ահա տատը տանը չե, Արմիկը գործի չե կպել:

«Քանի տատս չի լեկել, լեռ մի տունը կարգի գցեմ, ինչպես դպրոցումն են սովորեցրել» մտածում է Արմիկը:

Ողանցքը բացեց, վոստաճները պատերից սրբեց, ապակիները մաքրեց, հատակը լվաց: Աղբի արկղն էլ դրեց անկյունում, վառարանի մոտ:

Ահա տատիկն էլ լեկավ, նստեց, չորս կողմն է նայում:

— Ես ի՞նչ ե պատահել չեմ հասկանում, կարծես տոն լինի ասում է նա:

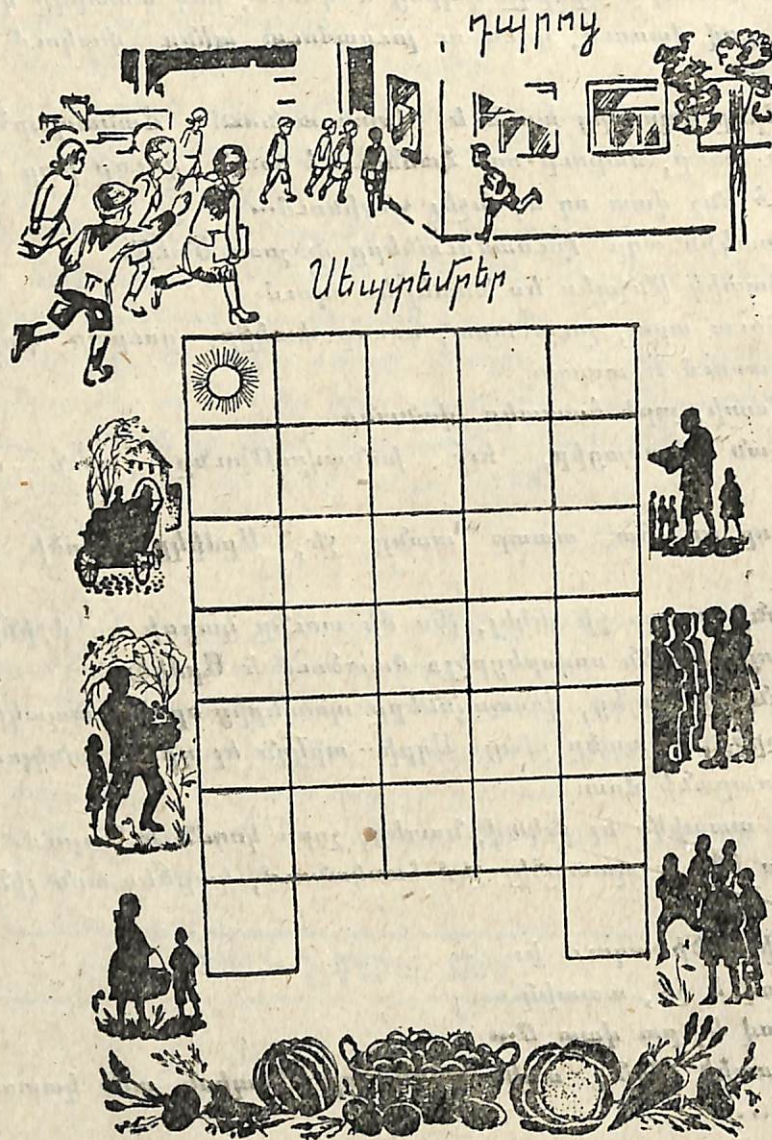
Արմիկը ծիծաղում է:

— Լավ է չե, տատիկ:

— Լավ է, բա վատ է...

— Տատիկ ջան, արի ամեն օր եսպիսի տոն կատարենք, հա...

ՑԵՐԲ Ե ԴՈՒՐՅ ԳԱԼԻՍ ԱՐԵՎԸ, ՑԵՐԲ ԵՆ ՎԱՌՈՒՄ ԼՈՒՑՍԸ

Վաղակներում գրեցեք ամսաթիվը և նկարեցեք
յեղանակի պայմանական նշանը:

☀ (Արև որ) 🌧 (Անձրև) 🏠 (Քամի)

Պայմանական նշանները պատրաստել առանձին առանձին:

Լենիկը դպրոցից տուն յեկավ:

— Մայրիկ, ինձ առավոտը շուտ կգարթեցնես, այն-
քան շուտ, վոր յես տեսնեմ արևի դուրս գալը: Արևը
դուրս գա թե չե, յես պետք ե նայեմ ժամացույցին և
ժամն ու րոպեն տեսրումս նշանակեմ: Հետո, յերեկո-
յան յերբ լույսը վառենք, յես ելի պիտի ժամը նշանա-
կեմ: Մամա, մեր ժամացույցը ճիշտ ե աշխատու մ...

— Ճիշտ ե, Լենիկ ջան, իսկ ի՞նչու տխրեցիր:

— Ի՞նչպես եմ գրելու, մամա, չե վոր յես դեռ գրել
չգիտեմ...

— Դրա համար ես տխրել, Լենիկ ջան, դու շուտով
գրել կսովորես. իսկ մինչ այդ յես քեզ կոգնեմ. — ասան
Լենիկի մեծ քույր Հեղուշը:

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

ՈՐ	Արևը ծագեց	Լույսը վառեցին
23		

Տաս որը մի անգամ նշանակեցեք:

Ուրեմն ցերեկը

գիշերը

Ձմռանաք սեպտեմբերի 23-ը:

ԱՇՆԱՆ ԱՄԻՍՆԵՐՆ ԵՆ:

Սեպտեմբեր 30 որ

Հոկտեմբեր 31 որ

Նոյեմբեր 30 որ

Աշուն ե: Շուտով ցրտերը կընկնեն:

Մարդիկ շտապում են. այգու, բանջարանոցի բեր-
քը հավաքում, ձմռան պաշար են տեսնում:

Ցրտից պաշտպանվելու համար տաք հագուստներ
են գնում: Ամրացնում են տները, կոտրած ապակիների
տեղ նորերն են պցում:

Ամրացնում են և անասունների գոմերը, նրանց
համար կեր պատրաստում:

Շտապում են բոլորն, շտապում...

Ձմեռը մոտենում ե:

ԵՔՍԿՈՒՐՍԻԱ ԴԵՊԻ ԱՆՏԱՌ

— Ընկեր Աննա, եքսկուրսիա գնանք, ունտառ
գնանք... —

Խնդրում են յերեխաները

— Լավ գնանք, բայց նախ պետք է ծրագիր մշա-
կենք. — պատասխանեց ուսուցչուհին:

Ահա այսպիսի ծրագիր մշակեցին.

1. Ծանոթանալ փշատերև և սաղարթավոր ծառերի
հետ:

2. Դիտել նրանց տերևներն ու սերմերը, բերել
դպրոց հավաքածու կադմելու համար:

3. Ծանոթանալ թփերի հետ

4. Դիտել յերկինքն, ամպամած ե թե պարզ:

5. Վերոշել բամուռ ու զղուժյուկը. դիտել ի՞նչպես ե
բարձրանում ծխնելույզների ծուխը:

Քամին փչեց, ու ծառերից,
տերևները վայր ընկան...

Տերևը դեղին

թռչում ե, թռչում

ու ընկնում գետին:

Ընկնում են գետին

տերևներ դեղին.

դարսվում են, դարսվում

վոտքի տակ խշշում:

Ահա աճարի ծառը, նայեցեք նրա տերևներին,
ահա սերմերը. — ցույց ե տալիս ուսուցչուհին:

Յերեխաները տեսան թխկի, հացենու, շամի թևա-
վոր պտուղները, վորոնց բամին թոցնում ե ողի
միջով ու տարածում:

Տեսան թփեր, մասրի, հաղարձի:

Ծանոթացան և այնպիսի բույսերի հետ, վորոնց
սերմերը փոքրիկ կարթիկներով կաշում են կենդանիներ-
րից, մարդկանցից և թռչուններից ու տեղափոխվում
տարբեր տեղեր:

Ահա և հաստաբուն կաղնին:

Կիմը տեսավ թե չե, յերգել սկսեց:

Մենք ել միացանք նրան ու յերգեցինք

Մեր ծեր կաղնին

իր հին բունը

տվել ե չորս վարձվորի:

Արմատի մոտ ներքնատունը

մուկն ե բռնել այս տարի:

Ատաղձագործ փայտփորիկը

ցածի հարկի տնակում

աճեց ե կացնում իր որիկը,

թակում, կացում, ծակոտում:

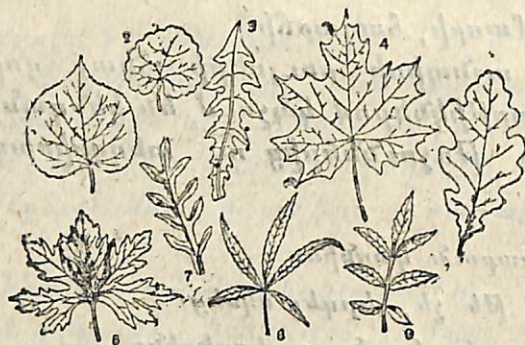
Իսկ վերևի հարկում տիտիկ,
շեկ սկզուուն ե բնակվում,
կաղին, ընկույզ, սերմ ու հատիկ
դիզում իր լի փշակում:

Թավ ճյուղքումը դրել ե բուն
մի գիլ լերդիչ գուրալի
ու ծլվում ե որն ի բուն:

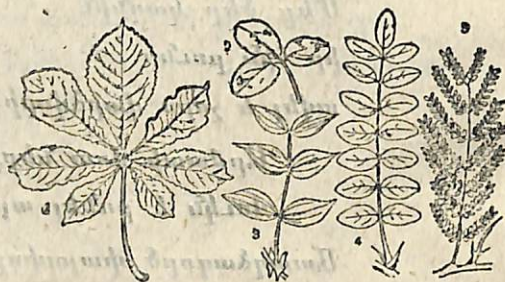
Մենք դիտեցինք նաև լերկինքը, ջուրը, վորոշեցինք քա-
մու ուղղությունը, հետո տուն լեկանք:

ՄՅՈՒՍ ՈՐԸ ԴՊՐՈՅՈՒՄ

Անտառից վերցրած տերևներն ու սերմերը դասավորե-
ցինք ու նկարեցինք
Ահա այսպես

Նկ. զանազան ձևի
տերևներ

Խեղճ ծառեր, առանց տերևի ձմեռը կմրսեն.— ասաց
Աշխենը:

— Վոչ, Աշխեն, ծառի կեղևը կաշառպանի նրան ձմռան
ցրտերից: Իսկ տերևների թափվելը ծառին ոգուտ ե:

Հիշում եք, լերը մեզ մոտ մայիսին ձյուն լեկավ ինչքան
ծառերի ճյուղեր կտորավեցին: Այդ լինչիցն եր: Ձմեռն այդ-
քան կտորատվում են: Մայիսին տերևները բոլորը թափված
ձյունը իրենց վրա պահեցին, ճյուղերը ծանրացան ու կոտ-
րատվեցին: Յեթե տերևները չթափվեն ծառից, ձմեռը ճյուղ
չի մնա— կըկտորատվի:

Կանաչ տերևները գարնանն ու ամառը արևի ուժեղ լույ-
սի ու ջերմության տակ բույսի համար սնունդ ելին պատրաս-
տում

Աշնանը, արևի պակասած լույսի ու ջերմության տակ
դեղին ու կարմիր տերևներն ավելի շատ են սնունդ պատրաս-
տում, քան կանաչները:

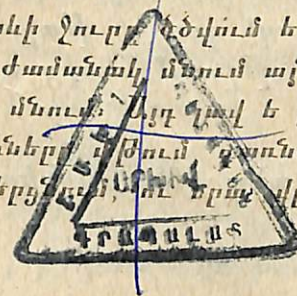
Տերևների մեջ հավաքված սննդանյութերը հետզհետե տե-
ղափոխվում են բույսի ցողունի և արմատի մեջ ու մնում այն-
տեղ մինչև դարուն:

Այդ ել բույսերի աշնան պատրաստությունն ե ձմռան
համար:

ԹԱՓՎԱԾ ՏԵՐԵՎՆԵՐԸ

Գարնանը տնձրևի ջուրը ձմվում ե թափված տերևների
արանքը և լերկար ժամանակ մնում այնտեղ, գետինը չի չո-
րանում, խոնավ ե մնում: Այդ ժամ ե բույսի համար:

Թափված տերևները մթում քայանում են փթահող վորից
բույսը սնունդ ե վերցնում, ու որնք վրա նոր տերևներ են
բացվում:

ԹՈՒՆՆԵՐՆ ԱՇՆԱՆԸ

Տիտեր ե ճնճողուկը:

Քիչ ե ճվճվում, ծուլ-ծուլ թռչկոտում ե դեռ ու
դեն: Ուտիլ չի ուզում:

Փետուրները թափթփվում են ամեն տեղ:

Ման ե գալիս գզգզված:

Իայց ահա հիս փետուրների տեղ դուրս յեկան նո-
րերը փայլուն, հարթ:

Ճնճողուկ արամադրո թյունը բացվեց

Ուրախ թռչկոտում ե, կովում սրա, նրա հետ:

Ախորժակը բացվել ե:

Մեկ ել գարնանն ե ճնճողուկը փո-
խել իր փետուրները:

Աշնանը և գարնանը բոլոր թռչուն-
ներն ել փոխում են իրենց փետուրնե-
րը: Գարնան նոր փետուրները ավելի
գեղեցիկ և վառ գույների են լինում
քան աշնանը:

Մի քանիսի սև զգեստը փոխվում ե սպիտակի:

Աշնանը յեթե թռչունը մեծ վառ գույներով, նա
չի կարողանա թաքնվել թշնամիների սրատես աչքից:
Իսկ գեղնագույն և հողի գույնի թռչունները հիտու-
թյամբ պահվում են թշնամիներից և իրենց կյանքն
ապաստում:

Աշնանն ու գարնանը կենդանիներն ել են իրենց
մազը փոխում:

ՁԻՆՈՂ ԹՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԿԵՐ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆՔ

Ձմեռող թռչունների դրությունը շատ ե վատանա-
լու: Ձրաերը կընկնեն: Կեր չի ճարվի:

ԹՈՒՆՆԵՐԸ ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՆ ԵՆ, ՆՐԱՆՔ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՄ ԵՆ ԲԵՐՔԸ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻՑ

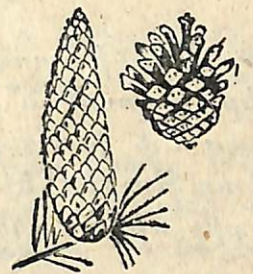
Յերեխաները պետք ե ոգնեն նրանց ձմեռն անց-
կացնելու:

Կեր պետք ե հավաքել աշնանից:

Բայց թնչպիսի կեր:

Հավաքեցեք յեղինջի սեր-
մեր, նրանցով կկերա-
կրեք խածկափկներին:

Ցանկապատերի մոտ, ա-
րտասեղերում բուսնում
ե տատասկափուշ, կու-
տուկ աշնանը նրանց վե-
րովի մասերում հապնու-
են սերմերը: Շատ հավա-
քեցեք նրանցից — կտաք
յերաշտահավերին:

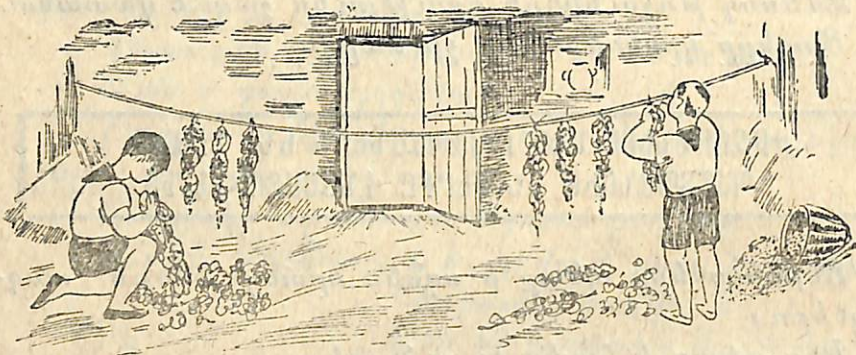
Հավաքեցեք իւշքան կարող էք յեղևնու և մայրի
ծառի կոծոծներ, կտաք — թռչուններին:

Հավաքեցեք արջածառի, թխկենու փոքրիկ ճյու-
ղեր հատապտուղներով:

Փնջեր կապեք, չորացրեք ստվեր տեղում: Այդ հա-

տապառուղներով կրկնապահներ թանձրակտուցներին
կեռնեխներին:

Սերմերը հասած ժամանակ հավաքեցեր:

ԹՈՉՈՒՆՆԵՐԻ ՉՈՒՆ

Ամենից առաջ չվում են այ թռչունները, վորոնք
կերակրվում են միջատներով, որինակ գեղեցիկ, գույ-
նոգգույն փետուրներով ՄԵՂՎԱԿԱՆՈՂ ԿԻՐԱՆՆԵՐԻ
հետո թռչում են՝ ՍՈՒՍԱԿԸ, ԿԱՊՏԱՓՈՒԼԸ, ԿԱՐՄՐԱՏՈՏԸ և
ուրիշ միջատակերներ:

Սրանք թռչում են փոքրիկ յերամներով՝ առավոտ
վաղ և վերջալույսին, անցնում են անտառից-անտառ,

ցերեկները թագնվում են վորոշ տեղեր և կերակրվում:
Վայրի ԲԱԴԵՐՆ ու կողարիտ աղմկով թռչում
են լճերի և ճահիճների միջով: Ամենից ուշ չվում են
ՍԱՐՅԱԿՆԵՐԸ, ԿՌՈՒՆԿԵՐԸ, ՎԱՅՐԻ ՍԱԳԵՐՆ ու ԲԱԴԵՐԸ
և ուրիշ հատիկակեր թռչուններ:

Մի քանիսը թռչում են ցերեկներն աղմկելով ու
կռկռալով, մյուսները միայն յերեկոյան կամ գիշերն
են ճանապարհվում:

Թռչում են կանոնավոր ձևերով, յերամներով:

Յերամն առաջնորդում են փորձված առաջնորդնե-
րը: Վորոնք մի քանի անգամ չվել են և գիտեն հարմար
ճանապարհներ: Մի տեղ իջնում են կերակուր ճարելու,
մի տեղ ջուր խմելու, մի յերրորդ տեղ գիշերելու:

Յերբ մի առաջնորդը հոգնում է նրան փոխարի-
նում է յերկրորդը, յերրորդը:

Բոլորը լսում են առաջնորդի կոռոցն այնպես, ինչ-
պես հոկտեմբերիկները՝ կովվարի հրահանքը մարզան-
քի ժամանակ:

Յերբ իջնում են կեր գտնելու: Նրանք իրենց մեջ
աշխատանքի բաժանում են կատարում: մի քանիսը
պահապան են կանգնում, վոր թշնամին յերևալիս՝
մյուսներին զգուշացնեն: Հետո ելի բարձրանում են և
թռչում ծովերի ու ցամաքների վրայով:

Ո՞ՒՐ ԵՆ ՉՎՈՒՄ ԹՈՉՈՒՆՆԵՐԸ

Նրանք թռչում են տաք յերկրներ:

Յերբ մեկ մոտ ամեն ինչ ծածկված է ձյունով, այնտեղ
տրեն ալրում է, ամառ է:

Հացահատիկներով կերակրվող թռչունները շատ հեռուն
չեն թռչում, նրանց կերակուրը հեշտ է ճարվում, միայն թե
ձյուն չլինի:

Միջատակերները չվում են ավելի հեռու, ավելի հարավ,
ուր կան միջատներ:

Ջրերի մեջ կերակուր փնտռողները ձմեռում են ախալսի
տեղերում, ուր գետերն ու լճերը չեն սառչում:

Ա Յ Գ Ո Ի Մ

Յերեխաներն աշխատում ելին:
Նրանք հավաքում են թափված տերե-
ւներն ու ալրում: Այդ տերեւների արան-
քում շատ վնասատու միջատներ կան
քնած, պետք է նրանց վռնչացնել:

Խնձորենու տերեւները արդեն
թափվել են, բայց են ինչ տերեւներ են
խողովակների նման
վորոված, կախկախ
մերկ ճյուղերից:
Ցած բերեք դրանց-
ալրեցեք:

Դրանք միջատների բներ են, շի-
նել են միջին ձմեռելու համար, վոր
գարնանը դուրս գան խնձորենու տե-
րեւներն ու պտուղները կրծեն, փչացնեն:

ՊԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ՀԱՎԱԲԸ ՎՈՐՈՇԵԼ Ե. ԱՄԵՆ ՄԻ ՊԻՈՆՈՐ
ՊԵՏԲ Ե ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻՑ ՄԱՔՐԻ ՄԻ ԾԱՌ:
ԴՈՒՔ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻԿՆԵՐ ՆՐԱՆՑԻՑ ՅԵՏ ՉՄՆԱՔ

բերեք ալրեցեք:

Ծղնոտից ողեր շինեցեք, կա-
պեք ծառերի բնին:

Միջատները կարծելով, թե
դա իրենց համար տաք բնակա-
րան կլինի, կհավաքվեն նրա մեջ:

Յրտերն սկսվեն թե չե, ցած

ԱՆՏԱՌՈՒՄ

Փչում է քամին անտառի միջով,
փչում աղակում ծառերի վերջին
տերեւն է պոկում:

Պոկում ու տանում...

Յեղենին է վոր գույնը չի գցել,
իր տերեւներից նա չի զրկվել:

ԶՄԵՌԸ ԳԱԼԻՍ Ե

Բոլորը պատրաստվում են:

Անտառում ամեն մեկը մի կերպ է պատրաստվում ձմե-
ռանն ընդունելու:

Ով կարող եր, թռավ, գնաց ցրտից ել, քաղցից ել ա-
զատվեց: Ով մնաց, շտապում է իր պահեստը լցնել ձմեռան
պաշարով:

Կան և ախպիսիները, վորոնք աշնան ամիսներին մեծ
ախորժակով, կուշտ ուտում են, հաստանում, հաստանում, ճար-
պակալում ու ամբողջ ձմեռը քնում:

Այդպես են արջը, վորդին: Չզլիկը ձմեռը վորտեղից
պետք է միջատ ճարի վոր ապրի: Նա յետևի վրաներով, գլխի
վալը կախվում է մի ապահով տեղ և ամբողջ ձմեռը քնում:

ԶՄՈՒՆ ՊԱՇԱՐ

Սկյուռի մառանը՝ իր կլոր բունն է ծառի փչակում: Այն-
տեղ նա դարսել է՝ կաղին, ընկույզ,
զանազան սերմեր: Իր ժամանակին նա
սուռնկեր ել է չորացրել: անց է կաց-
րել կոտրած ճյուղերի ծալերին ու
չորացրել:

Ձմեռը նա կթափառի ծառից ծառ
ու կուտի չորացրած սուռնկերը:

ՌՎ Ե ՃԻՇՏ ԱՍՈՒՄ

Մարտիկն ասում է.

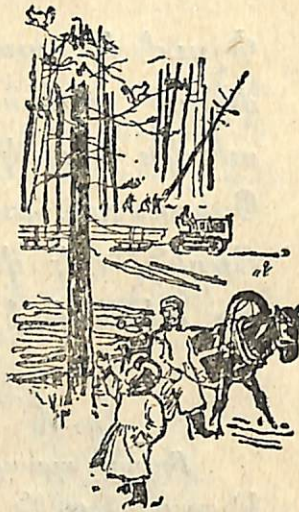
— Սկյուռը շեկ է:

Իսկ Ռաֆիկը պնդում է.

— Ձե, շեկ չե, սպիտակա-
վուն է:

Յես ինքս եմ տեսել, յերբ
սունկի եյի գնացել:

— Իսկ յես անցյալ ձմեռ
պապիս հետ անտառ եյի գնա-
ցել փայտի: Յերկու սկյուռ
տեսա, յերկունսն ել սպիտա-
կավուն:

Տարվա վճր յեղանակին է տեսել

Մարտիկը սկյուռին:

Իսկ Ռաֆիկը:

ՆԱԿԱՍՏԱԿ

Նապաստակն ամառը կե-
րակրվում է խոտով և
բանջարեղեն և գողանում:
Ձմեռը նա կրծում է ծա-
ռերի կեղևը և մատաղ
ճյուղերը: Նա այգիների
և բանջարանոցների վնա-
սատու լի:

Նապաստ ալը սպիտա-
կել,

ճյուռնի նման եղառել:

Թող գայլն առամը

սրի,

ինչքան կուզի թող

փնտռի,

ձմեռը ձյան յերեսին,

Նապաստակին չի տեսնի:

Նապաստակի մորթին միայն գալից է ազատում
նրան:

Վորսորդները յերբ են վորսում նապաստակներին
և ինչու:

ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՄԿՆԵՐ

Հացը գնաց դաշտերից յերկու ուղղությամբ: Մար-
դիկ սայլերով տարան պահեստը, մկներն ել գետնի տակը:

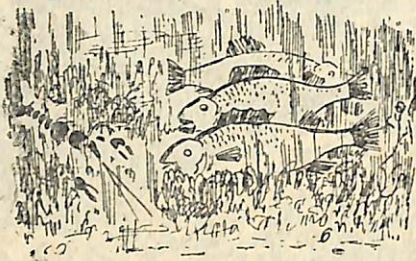
Դաշտային մկները իրենց ձմռան բները շինում են
ուղիղ հացի դեղերի տակ և ամեն գիշեր գողանում են
հատիկները:

Գետնի տակ ունեն – ննջարան և մի բանի մառան:
Կան բներ, վորտեղ տեղավորվում է 5–6 կիլոգրամ
ընտիր ցորեն:

ՊԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ՀԱՎԱՔՈՒՄ ՎՈՐՈՇԵԼ ԵՆ ԱՄԵՆ ՄԻ ՊԻՈՆԵՐ
ՎՈՉՆՉԱՑՆԻ 5 ԱՌՆԵՏ ՅԵՎ 10 ՄՈՒԿ:

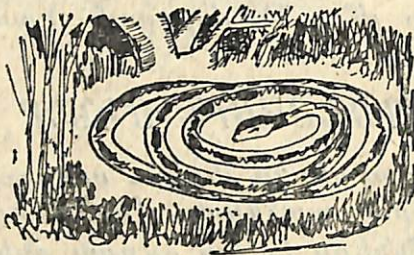
ՊԱՀՎՈՒՄ ԵՆ

Յրտում ե, ցրտում: Ջրերն ոկսել են սառել:

Ձկներն ու խեցգետիններն իջում են գետի հատակը:

Գորտերն ու մողեսները թաղվել մամուռի մեջ՝ քնել են:

Ոձերը քնել են ծառերի արմատների տակ, պահվել են՝ թիթեռները, ճանճերը, մոծակները: Մրջյունները պինդ փակել են իրենց բարձր բաղաբի բոլոր դռները: Հավաքվել են իրար գլխի, կույտեր կազմել:

Ռ՝վ ե քաղցած	Ռ՝վ ե քնած	Ռ՝վ ե պաշար հավաքել
1	1	1
2	2	2

Սըլը, Նապաստակը, Վոզնին, Դալը, Չղիկը, Սկյուռը, Աղվեսը:

Ի Ն Ձ Ն Ե

Կապույտ յերկնքում են լինչ թռչուն ե, թևերը փռել, արևն ե ծածկել:

ԲՈՅՐԱԶ ՔԱՄԻՆ

Ամառվա յերեկոներին Արարատյան դաշտում ցերեկվա շոգից հետո, յերեկոները փչում ե սառը քամի, Բոյրազ քամին:

Նա փչում ե Սևանա լճից և նրան շրջապատող լեռներից:

Մենք շարունակ դիտում ենք բնությունը և յեղանակացույցում նշաններ դնում:

Յեթե քամին թույլ ե, մենք նշանի մոտ դնում ենք՝ 0

յեթե միջակ ե՝ 1

յեթե ուժեղ ե՝ 2

ԱԼԻԿՆ ՈՒ ԼԵԼԻԿԸ

Ալիկն ու Լելիկը քույր ու յեղբայր են:

Ալիկը ցույց ե տալիս բոլոր իր յեղանակացույցը, իսկ Լելիկը կարդում ե նրա համար իր հուշատետրում գրածները:

ԱՀԱ ԻՆՉ Ե ԳՐԵԼ ԼԵԼԻԿԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՆ. Բուրբ գեղեցիկ փետուրներով, յերգիչ թռչունները չվել են: Մենք չտեսանք, ինչպես նրանք ճանապարհ ընկան: Նրանք թռել են գիշերը:

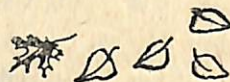
23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ. Այսօր ցերեկն ու գիշերը իրար հավասար են.

24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ. Անտառում տերևները դեղնել, կարմրել ու թափվում են:

28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ. Այս գիշեր սաստիկ ցրտեր յեղան: Մի բանի թփերի տերևներն այնպես են թափվել, կարծես դանակով կտրված լինեն:

5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ. Այսօր բանջարանոցից տարան վերջին բանջարեղենները:

Մենք դիմավորեցինք կոխոզի բանջարեղենների կարմիր աբոգը:

Ձ Մ Ե Ռ

ՁՅՈՒՆ Ե ԳԱԼԻՍ

Ամեն ինչ սպիտակել է: Ձյան թեթև, գեղեցիկ բյուրեղները նստում են Պետիկի թևին, Պետիկն ուզում է դիտել նրանց: Մոտեցրնում է դեմքին: Շունչը հասնում է բյուրեղներին: Նրանք իսկույն հալվում են:

Գարձ ցերեկ—յերկար գիշեր: Մայրիկս զարթեցնում է ինձ.—

Վեր կաց դպրոցից կուշանաս:

Իսկ յես կարծում եմ, դեռ

գիշեր ե:

Շուտ վեր եմ կենում ու վազում դպրոց:

Դպրոցից գալիս եմ, ճաշում, քիչ դռանը խաղում, մեկ ել տեսար մթնեց:

Գալիս եմ տուն, արդեն լույսը վառվում է:

Ձմեռը ցերեկը կարճ է, բայց յերեկոն՝ յերկար: Գասերս եմ պատրաստում, մայրիկին եմ ոգնում, կարդում եմ, յեղրորս հետ խաղում: Բայց ելի դեռ յերեկոյն:

ԱՄԵՆԻՑ ԿԱՐՃ ՑԵՐԵԿԸ ՅԵՎ ԱՄԵՆԻՑ ՑԵՐԿԱՐ ԳԻՇԵՐԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 22-ԻՆ Ե

ՁՄՌԱՆ ԱՄԻՍՆԵՐՆ ԵՆ

Դեկտեմբեր—31 որ

Հունվար—31 որ

Փետրվար—28 կամ 29 որ.

Կատարենք փորձեր ձյան հետ.

1. Յերբ ձյան բյուրեղները բնկնում են մեր շորերի վրա, նայեցեք, նրանք ի՞նչ են լինում:

Ուրեմն. ՁՅՈՒՆԸ ՀԱԼՁՈՒՄ ԴԱՌՆՈՒՄ Ե...

2. Վերցրեք մի բաժակ ձյուն, տարեք սենյակ:

Ձյունը կհալչի: Ի՞նչքան ջուր կստացվի:

Ուրեմն. ՁՅՈՒՆԸ ԱՎԵԼԻ... ՏԵՂ Ե ԲՈՒՆՈՒՄ ՔԱՆ ՋՈՒՐԸ:

Գետակը ծածկվել է սառցի հաստ շերտով,

եւ չի խորտջում, եւ չի բջջում:

Վարտեղից է գետի սառուցը:

Ձմեռը գետի ջուրը սառչում է դառնում ե...

Փ Ո Ր Ձ

Շշի մեջ լիքը ջուր լցրեք և ցուրտ գիշերը դուրս դրեք: Ի՞նչ կլինի: Լրացրեք. ջուրը ցրտից դառնում է...

Ջուրը սառուցից... տեղ է բռնում:

Իսկ սառուցը ջրից... տեղ է բռնում:

(Ավելի շատ, ավելի քիչ, սառուց):

ՄԻ ՈՒՐԻՇ ՓՈՐՁ

Ձյունը տափակացրեք և ձեռքերով պինդ, շատ պինդ սեղմեցեք:

Թափանցիկ չի՞ դառնում:

Հնարավոր չե՞ նույնիսկ կարգալ նրա միջով:

Սառած չի՞ դա:

Ուրեմն. Յեթե ձյունը ուժեղ սեղմենք, կստացվի...

Ինքներդ փորձեր կատարեցեք:

Վճր շշի միջի տաք ջուրը ավելի յերկար ժամանակ տաք կմնա:

1. Շիշը դրված է ձյան մեջ:

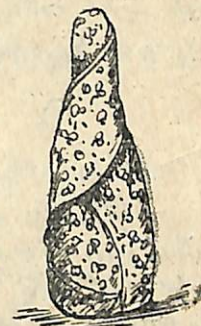

2. Շիշը դրված է բակում գետնի վրա:

3. Փաթաթած է չթի մեջ և դրած բակում:

4 Փաթաթած է մահուղի մեջ:

Շարունակում ենք բնության դիտողությունները:

Ամսի վերջին այսպիսի դիտարամ ենք կազմում:

ՁՄԵՌՈՂ ԹՈՉՈՒՆՆԵՐԸ

Դիտեցեք ձմեռող թռչուններին՝ ագռավներին, կաշաղակներին, ճնճղուկներին:

Նայեցեք ի՞նչպես են նրանց փետուրները ձմռանը:

Ի՞նչպիսի կտուց ունեն, ի՞նչպիսի վոտեր:

Համեմատեցեք ագռավին ճնճղուկի հետ:

Ճնճղուկին կաշաղակի հետ:

Ձեր դիտողությունների մասին պատմեցեք դասարանում:

Յերեկոյան յես
գնում եյի պար-
տեղի մոտով:
Մայրի ծառի մի
մեծ ճյուղ ծովել
եր ցանկապատի
փրայով դեպի փո
ղոցի լապտերը:

Մի բան շարժեց: Յես կանգնեցի: Նայում եմ, ճյու-
ղի վրա տեղափորվել են մի խումբ ճնճղուկներ: Փռվեչ
կլորացել, փետուրները ցից՝ հանգիստ են շուռ եմ:

ՊԱՐՏԵԶԸ ՉՄՈՒՆԸ

Պարտեզում բոլոր ծառերը մեկ են:

Միայն յեղևիները և մայրի ծառերն են կանաչ
մնացել: Ծառերի վրա յերևում են ագռավների և գիլ-
ագռավների բներ: Մենք ճյուղն յես տպինք և նրա տան
տեսանք: Կանաչ, ճլորած խոտ: Ձյունը վերմակի նմալ
ծածկել եր խոտին, և նա չեր սառել:

Ստուգեցեք յերեխաների առածը: Գնացեք այգի
կամ անտառ, տեսեք տառին խոտ կամ:

Մտածեցեք, ինչու ճյան տակի խոտը չի սառել:

ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՉՄԵՌՈՒՄ ԲՈՒՅՍԵՐԸ

Ծառը մերկացել է: Բայց նա ծածկված է
կեղևով: Ծառի կեղևը պաշտպանում է նր-
բան ցրտերից:

Ծառի վրա կան պտուկներ:
Գարնանը սրանցից տերևներ
դուրս կգան:

Շուրջս սպիտակ,— յես կանաչ,
շուրջս ցուրտ է՝ ես առույգ:
Տերևներս ասեղի,
Անունս ինչ է...

Մենք այսօր բրիգադով գնացինք կոլանտե-
սուլթյան գոմը նայելու՝ արդյոք մաքուր է,
տաք է:

Սուրբիկն ել մեզ հետ եր:

«Ինչ լավ է այստեղ—լույս, տաք:

Մեր գոմը մուլթն է, խոնավ, ցուրտ:

Խեղճ Սոնան հիմա մրսում է,—մտածում է
Սուրբիկն ու խղճում իրենց կովին:

— Կիմ, այ Կիմ, ի՞նչ կլինի մեր Սոնին բե-
րենք մի քիչ տաքանա, մայրիկը տանը չի:

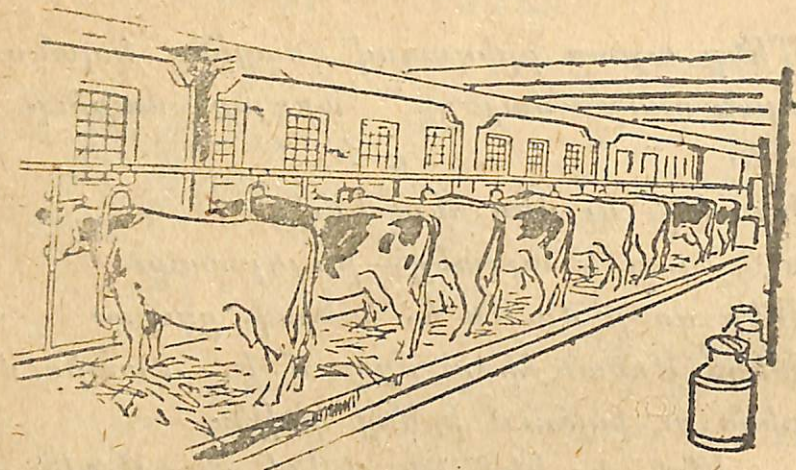
Գնացինք Սոնի յեղջյուրներից մի թուկ կա-
պեցինք ու բերինք կոլանտեսուլթյան գոմը:

Յեկավ քեռի Կարոն կովերին կերակրելու:
Տեսավ Սոնին ու ծիծաղելով ասաց.

— Ես ի՞նչ բան եմ կովերն իրենք իրենց են
կոմունա գալիս:

— Եղ մեր կոմս է, քեռի Կարո,—ասաց Սու-
րիկը.—բերել եմ՝ քիչ տաքանա:

Մայրիկիս յես կհամոզեմ, վոր թողնի նրան
այստեղ: Մենք ել կոլանտեսուլթյուն կմտնենք:

Ահա կովերի հանրակացարանը:
Բարձր, մեծ, աղյուսից շինած շենք է:

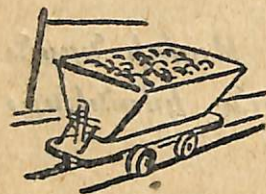
Ամբողջ գյուղի կովերին բե-
րում են այստեղ:

Սպիտակ խայաթ հագած կա-
նայր խոզանակ-
ներով մաքրում:

շփում են կովերի մեջքը:

Դպրոցի աշակերտները կերի
հաշիվն են գրում:

Ահա վազոնիկը ունեւորի վերա-
յով ջուլսպ ու ճակնդեղ ե բե-
րում:

Յեթե պատա-
հում ե փոր

կովերից մեկը հիվանդանում
է, գալիս ե բժիշկը նայում:

Ինչ շինվել ե այս գոմր, կովե-
րը լերկու անգամ ավելի կաթ
են տալիս:

Տեսեք ինչպես են վրա պրծել ծիտիկները, կացում
են հացի փշրանքները:

Բա դուռ ել չե՞ր ուզում այդպիսի սեղան շինե-
լ ծտերի համար:

Ցուրտ ե: Խեղճերը սոված դես են թռչում, դեն
փոշինչ չեն ճարում:

Ամեն տեղ ձյուն ու սառույց:

Սեղան շինելը դժվար չե: Հավ նայեցեք, դուք ել
կշինեք:

Տալիս ենք հացի փշրանքներ, մեր նախաճաշի մնա-
ցորդները, ով ինչ կարող ե:

Շինեցեք, շինեցեք ամառը նրանք լավության տակից
դուրս կգան մեր այգիների, բանջարանոցների վորդե-
րին ու վնասատու միջատներին կուտեն կոշնչացնեն:

Ծիտիկները համար ելի սեղաններ ենք պատրաստում:

Կարո՞ մեխ հասցրու ե, մեխ,—կանչում ե Ռաֆիկը:

Կարոն հատակին չոքել, մուրճով ուղղում ե ծոված մեխերը ու տալիս նրան:

Կիմս ու Նունիկն ել թելեր են փոխորում:

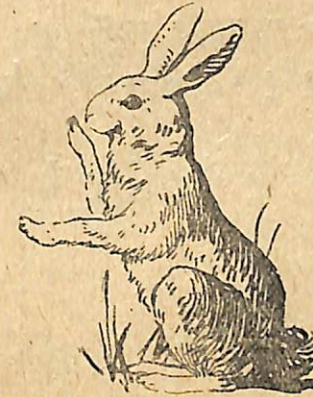
— Ես մեկը պատրաստ ե, անկյունները պետք ե ծածկել, վոր թելերն անցկացնենք ու ծառից կախենք, ասում ե Ռաֆիկը,—Սուրբիկ, Սուրբիկ, մի բուրդին տուր:

— Բուրդինը ձեռիս ե,—ասում ե Սուրբիկը:

— Բա յես պարապ սպասե՞մ, ի՞նչ ե, տո՛ւր քեզ ասում եմ

Եդ ի՞նչ ե պատահել,—մոտեցավ ուսուցչուհին,—պետք ե մտածել գործիքները շատացնե՞լ ու մասին ե վոչ թե կովել:

Սկյուռը ճյուղից ճյուղ ե թռչկոտում: Ծառի փշակում մամուռ ե փռել, իրեն բուն ջիւնել: Այնտեղ աշնանից կաղին ու ընկույզ շատ ե հավաքել հիմա քաղցած չե:

Ներքևում նապատակն ե թփերը խրժուում:

Իսկ խորամանկ աղվեսը զգույշ շատ զգույշ ասաջ ե շարժվում

—Սա... խշշում են չոր ճյուղերը...

Այդ գայլն ե վազում պոչը կախած:

Ծառերի հետևում վորսորդն ե պահվել հրացանը ձեռքին:

Շունն ե, ահանջները սրել գայլի հոտ

առել:

Արջն իր վորջում
խոր քունն է մտել:

Մայր արջն ել քը-
նած է քոթոթների
հետ մի ուրիշ վորջում:
Մուտքն ամուր փա-
կել է: Ձյունն ել վե-

րեից վորպես սպիտակ վերմակ ծածկել է նրանց
մինչև գարնան գալը:

ՈՎ ՌԻՄ Ե ԲՈՆԵԼ

— Արջ եմ բռնեմ...

— Դե բեր աստեղ:

Ձի գալիս, է...

Դե դու արի:

— Ձի թողնում, է...

Իմացեք, ել ի՞նչ կենդանիներ են ձմռան
քուն մտնում:

Իմ հորեղբայրն ունի վորսորդական հրացան և պաշուսակ:
Նա ունի և վորսի շներ: Մի ուր հորեղբայրս վերցրեց հրացանն
ու հարցրեց:

— Ո՛ւզում ես ինձ հետ վորսի գալ: Անպիտան աղվեսն
ելի մեր լերի ու հավին տարել է, պետք է նրան սպանել:

Մենք զնացինք, մեզ հետ վերցնելով լերեք վորսորդական
շուն: Նրանք շուտով
գտան զագանի հետ-
քերը և կորան ան-
տառի մեջ: Մենք
միայն լսում էինք
ինչպես նրանք,
կարծես հրահանգով,
հաչում էին, հափ,
հափ... Բայց անա
հաչոցը ավելի ու
ավելի մոտեցավ:
Թվերի միջից

դուրս թռավ նապաստակը, նրա լետից ել շեկ աղվեսը:

ԼԵՆԻԿՆ ՈՒ ՄԱՄԱՆ

— Մամա ջան, ինչ լավն է ոճիքիդ այդ մորթին: Թող
շոյեմ, ինչ փափուկ է, փալուռ, սև...

Վորտեղից է այդ մորթին, մամա:

— Մեզանից, այն կողմը, հյուսիս արևելքում գտնվում է
Սիբիրը: Այնտեղ մեծ անտառներ կան փշատերև ու սաղար-
թավոր ծառերով:

Այդ անտառներում ապրում են ամեն տեսակի թավամազ
կենդանիներ: Վորսորդները փորում են նրանց, իրենց թան-
գարժեք մորթիների համար:

Մորթիներից վերաբեռներ, գլխարկներ են կարում: Ար-
տահանում են նաև արտասահման:

Իսկ փոխարենը ի՞նչ են բերում արտասահմանից:

Հ Յ Ո Ւ Ս Ի Ս Ա Փ Ա Յ Լ

(ՆԱՄԱԿ ՀՅՈՒՍԻՍԻՅ)

Մենք լեկանք Մուրմանսկի Յես ախուր ելի։ Յես նույնիսկ չաց լեղա։ Բայց հայրիկս ասում էր։ «Վոչինչ կսովորես»։ Այստեղ էլ են մարդիկ ապրում»։ Յեվ լես սովորեցի։

Այնպես գեղեցիկ է հյուսիսափայլը։ Յերկնքի վրակարծես հրդեհ լինի։ Յես սկզբում վախեցա, չեյի ուզում նայել։ Իսկ հետո սովորեցի։ Հիմա նայում եմ մեծ հաճությամբ։

Մեզ մոտ լեզվերուններ են լծում։ Քաշում են շատ արագ։ Բայց լես խղճում եմ լեզվերուններին, նրանք այնքան գեղեցիկ են։

Մի անգամ լես և լեզբայրս փորձեցինք մեր շանը լծել սաճնակին և սահել։

Մեր այդ շան անունը Հյուսիս է։ Նա մեծ է և ուժեղ։ Երբ հանգիստ կանգնել էր։

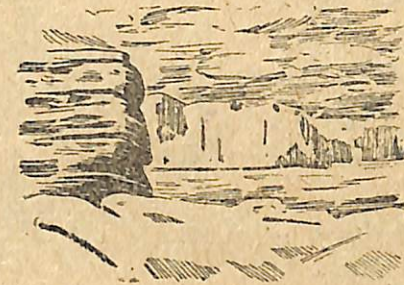
Յես նստեցի։ Հանկարծ Հյուսիսը տեսավ մի կաավի ու վազեց նրա լե տեխի։ Իսկ լես վաղը ընկա, քիթս թաղվեց ձյան մեջ։

Մենք ել չենք լծում Հյուսիսին։

Հայրիկը պատմում է, Վոր մեզանից հյուսիս Նեմեցներն են ապրում յուրտերում։

Ել ալիլի հյուսիս գետինը ծածկված է մշտական ձյունով ու սառուցով։ այնտեղ բուսնում է միայն մամուռ, լերկում են մեկ-մեկ գաճաճ ծառեր։

Իսկ ամենահեռու հյուսիսում 6 ամիս գիշեր է լինում, 6 ամիս ցերեկ։

Հեռու հյուսիսում միշտ ձմեռ է։ Այնտեղ ամեն ինչ ծածկված է հաստ սառցով։ Վոչ մի կերպ առաջ գնալ չի լինում։

Յեվ ահա մարդիկ սովորեցին կառուցել թռչող մեքենաներ՝ տերոպլաններ, դիրիժաբլներ։ Իրիժաբլը—մեծ ոդանավ է։

Մարդիկ ցանկացան հասնել ամենահեռու տեղ, մինչև Հյուսիսային բևեռ։

Մի անգամ թռան դեպի հյուսիս Իտալացիները։

Հանկարծ բարձրացավ սուկայի քամի։

— Փոթորիկն սկսվում է, ասաց նավապետը։

Վերջին անգամ նա առդիտյով լուր ուղարկեց, Վոր դիրիժաբլը ընկել է փոթորիկի մեջ։

Ու ել Վոչ մի տեղեկություն դիրիժաբլի մասին։

Վորտեղ է նա։ Ինչ է լեղեր։

Վոչինչ հայտնի չեւ:
Անցնում ե մի ուր,
լերկու ուր,
լերեք ուր,
վոչ մի լուր:
Պետք ե փրկել մարդ-
կանց:

Ի՞նչպես:
Գտնվեց աշխարհում
ամենաուժեղ սառցա-
տը Սորբորգային սառցա-
հատ — «Կրասինը»: Նրա համար սարսափելի չեն սառույցները,
նա պատած ե պողպատով:

«Կրասինի» վրա ճանապարհ ընկավ լեզվ համարձակ ողա-
չու Չուխնովսկին:

Գնացին: Վոր կողմդ նայես — սառույց, սառույց, սառույց:

Բայց «Կրասինը» ուժեղ ե Սառ-
ցադաշտերը ճանապարհ տվին «Կրա-
սինին»:

Քանի առաջ են գնում, այնքան
ավելի հաստ ու ամուր ե սառույցը:
Կանգնեց «Կրասինը»: Վոչ առաջ, վոչ
լետ:

Ի՞նչ անել:

Չուխնովսկին պետք ե թռչի:

Նստեց Չուխնովսկին աերոպլանի
վրա և թռավ:

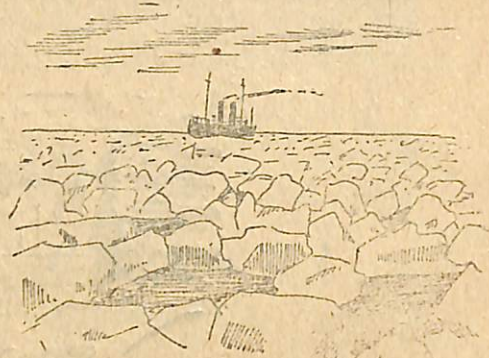
Բարձր, ավելի բարձր, ել ավելի բարձր, թռչում ե Չուխ-
նովսկին ու նայում, չեն լերկում արդյոք մարդիկ:

Յեզ տեսնում ե. սառցակույտերի վրա լերկու մարդ: Հա-
կառակի պես աերոպլանը դիպավ սառցի բլուրին և նրա լեր-
կու պտուտակները կոտրվեցին:

Չուխնովսկին ռազիոյով հայտնեց.

«Թռչել չեմ կարող: Ազատեցեք իմ տեսած մարդկանց:
Հետո լեկեք մեր լեռանից: Մի կերպ կդիմանանք»:

Ելի «Կրասինը» սկսեց իր կռիվը հսկա սառույցների հետ:

«Կրասինը» գտավ տն լերկու-
սին լեզվ հետո ելի ճինգ մարդ:
Մարդիկ համարյա մեռնում ելին
քաղցից ու ցրտից: Հետո Կրասի-
նը գնաց զանելու Չուխնովսկուն
և շուտով գտավ:

Ողաչունները պատմեցին թե
ինչպես են ապրել իրենք այդ ժամանակամիջոցում սառույց-
ների վրա: Ցուրտ եր, քնել չեր լինում: Կպռակես մի 10 բոպե
ինքնաթիռում հետո ելի դուրս կթռչես, վազվզելով տաք-
նայու:

Տանջվեցին մարդիկ:

Վերադարձավ «Կրասի-
նը» լենինգրադ: Նրան դի-
մավորեցին նվազով, լերդով:
Աշխարհով մեկ հայտնի դար-
ձավ «Կրասինը»:

ԵՍՔԻՄՈՍՆԵՐԸ

Հյուսիսում ապրում են եսքիմոսները: Նրանք ճյան հաստ-
շերտերում խոր փոս են փորում ու վերեից կտր փոխ նման
սենյակ շինում: Ներսի պատերը սվաղում են թաց ձյունով,
փորն անմիջապես ստուգում ե Կաուրի մի մասը ծածկում են
թափանցիկ սառույցով, լույսի համար: Այնտեղ 2 մարդը մի
լերկու ժամում կարող են այդպիսի մի տուն շինել: Տուն մըտ-
նելու համար նրանք սողում են մի ձեղքով, փորի բարձրու-
թյունը 1 մետր ե:

Սենյակի մի մասում զանվում ե կոխ տված ձյունից ան-
կողին, չոր ուռենու ներքնակով, իսկ վերմակի փոխարեն փո-

կի կամ լեղջերուի շորթի: Անկողնից քիչ հեռու շինած է մի ձյունե սյուն, վարի վրա դնում են ճրագը: Ծրագի մեջ տըր-վում է փոկի ճարպը, պտորուցնել չոր մամուռից է: Ծրագի վերերը կախված է կավե կճուճ, միջին փոկի ստուած միտ: Ծրագի ջերմությունը ավելի շուտ հալեցնում է, քան լեփում նրանց ճաշը: Սենյակը լիքն է լինում ճրագի ծխով ու հոտով:

Տ Ե Ս Ե Ք

Հեռու հյուսիսում հրաշք-ներ են կատարվում հիվանդ-ներին—բժիշկներ: Յերեխանե-րին—գպրոցներ: Ելեքտրա-կան լույս, ռադիո...

Մոսկվան կապվել է հյուս-սիսի հետ:

Ձ Ն Ե Յ Ո Ւ Ր Թ Ը

Այսօր ախպես լավ է փոզոցում: Ձյուն է գալիս, բայց ցուրտ չէ:

— Յեկեք ձյունից լուրթ շինենք,—առաջարկեց Ա-շիկը:

— Յուրթ շինենք, լուրթ շինենք...

Սկսվեց աշխատանքը: Յերեխաները արագ, արագ ձյունից աղյուսներ պտորաստեցին: Շրջան գծեցին, պատերը դրին անբեկում լախ, վերերը նեղ:

Սհա և չուրճը պտորաստ է:
— Լավ կլինեն լուսամու-տին ապակի գցելինք:

— Ապակի, վերտեղից ճա-րենք մտածում են լերեխա-ները:

— Ա՛, գտա: Մենք ապա-կին սառուցից կշինենք: Անիկ ջան, Անիկ, մի վազիր, եհ, վո՛ր մաման միջին խմորեղեն է թխում, են ամանը բեր...

Ամանը բերին շուր լցրին մեջը:

— Այ, ես շուրը վոր սառչի, սառուցից մենք ապակի կշինենք:

Ինչպես սառուցից ապակի պտորաստել:

Թիթեղի տափակ ամանի մեջ շուրը սառեցրեք, հետո մի լերկու բոպե դրեք վառարա-նի վրա, լեբբ տակից սառու-ցը քիչ հալչի, ամանը զգուշ

շուռ ավեք: Կստանաք մի ամբողջ կտոր փալուն, թափան-ցիկ սառուց: Կարող եք և գունավոր ապակիներ ստանալ: Դրա համար պետք է շուրը սառեցնելուց առաջ քիչ ներկել:

ԲԵՎԵՌ-ԱՅԻՆ ԱՐՋ

Հյուսիսում ապրող արջերն սպիտակ գույն են ունենում: Նրանք ջրի մեջ լավ լողալ գիտեն: Ձկներ են փորսում և ու-տում:

Բևեռային սպիտակ արջերը ձմռան քուն չեն մտնում:

Արջերի տված վնասներն համարյա հավասար են նրանց տված ոգուտներին: Նրանց մորթին չատ գնահատելի չէ, միսը մարդիկ ուտում են, իսկ վոսկորներն ու շիբը ոգտագործում են ուրիշ բաների համար:

Աղվեսը խիտ բրդոտ մորթի ունի, թավամազ պոչ:
Վոտները բարակ են և կարճ, դուռնը լերկ է:

Մորթու գույնը շեկավուն է:

Աղվեսը կերակրվում է մանր կաթնասուններով, մկներով
քայց ամենից շատ սիրում է թռչունի միս: Հավերի տերերի
համար նա շատ վնասակար կենդանի չէ, իսկ անտառի, դաշտի
ու մարգագետինների համար նա ոգտակար է:

Աղվեսն իր բունը շինում է շատ ապահով տեղ, ունենում
է 3 — 12 հատ ձագ և մեծ խնամքով պահում է նրանց: Աղ-
վեսներին վորսում են նրանց թանգարժեք մորթու համար:
Աշխատում են թափարդով կենդանի բռնել:

Բևեռային աղվեսը բոլորովին սպիտակ գույն ունի: Բացի
մարդուց նրան թշնամի չեն և բևեռային արջը, և ծով. ար-
ջիվը:

Սպիտակ աղվեսին կարելի չէ շան նման ընտանի դարձ
նել: Նրա միսը չեն ուտում, համեղ չէ:

Սա Ընձղուտ է: Ընձղուտի վիզը շատ
յերկար է: Նա անտառում ման է
գալիս և ուտում բարձր ծառերի տե-
րևները:

Իսկ յերբ հգում է վորսորդի մոտիկ
լինելը, — փախչում է անտառի խոր-
քերը:

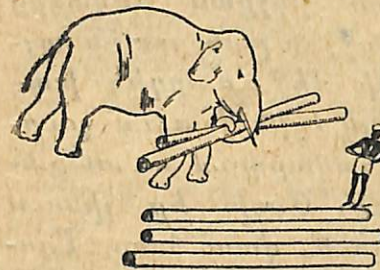
Ընձուղտի մորթին խալերով է: Այդ
պատճառով թավ անտառում, տերե-
ների ստվերի տակ, նրան դժվար է

նկատելը:

Սա գետածի չէ: Ամ-
բողջ որն անց է կացնում
ջրի մեջ: Ինքը պահվում
է, քիթը դուրս հանում,
շնչում:

Յերբ շուրջը լուռ է,
նա ավելի է դուրս գալիս
արածելու:

Աղմուկ լսի թե չէ, իսկույն ելի ջուրը կվազի:

Իսկ սա փիղն է: Նրան ըն-
տանի դարձնելը հեշտ է:

Ընտանի փիղը մարդու ող-
նականն է:

Նա գերաններ է դարսում,
ծանրոցներ տեղափոխում:

Վայրի փղերն ապրում են

անտառում:

Մեծ հոտերով նրանք թափառում են թավուտնե-
րում և արածում:

Սա առյուծն է
Ցերեկը նա քը-
նում է, իսկ գի-
շերը դուրս է գա-
լիս վորսի Առյու-
ծը կարող է թա-
թի մի հարվա-
ծով յեղ սպանել:

Նա թռչում է բարձր ցանկապատերի վրայով:
Նրանից դժվար է պահպանել նախիրը:

Սա վագրն է: Առյուծի նման սա յեղ վտանգավոր
է: Վագրի մորթին շերտավոր է, խոտի մեջ միանգամից
չի նկատվում: Նա հանկարծ նետի նման դուրս է թռ-
չում և խփում գոհին իր սուսկալի թաթով:

Վ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր

դադում:

Վազոնց, շատ վաղուց, ում
գիտե՝ ինչքան մեղանից
առաջ, ձմրան ցրտին այ-
րերի մեջ մարդիկ խա-
րույկ եյին վառում, շուր-
ջը հավաքվում ու տաքա-
նում: Ծուխ եր լինում
այրում, վատ հոտ: Այս-
տեղ ծածկոց — մորթին
խանձվում, պեծր թռչում
մեկ ուրիշի ծունկն եր

Անցան դարեր ու տա-
րիներ. ու ամեն ինչ ան-
ցավ, փոխվեց: Մարդիկ
կավով փուռ են շինում,
մարդիկ կավից թոնիր ծե-
փում, ճաշ են յեփում,
հաց են թխում:

Թոնիրն առանց ծխնե-
լույդի բիշ է մնում մար-
դու խեղդի:

Ելի անցան տարիները,
ելի փոխվեցին տները:

Մարդիկ հիմա շինում են
վառարաններն՝ աղյուսից:

Ամեն տեղ մաքուր է, տաք,
Բայց թե ինչքան աշխատանք...

Փայտը կոտրիր, վերև տար,
Ելի իջիր, ելի տար...

Դարերն անցնում են,
օրերը թռչում, ելի ամեն
ինչ անցնում է, փոխ
վում:

Տների տակ նկուղնե-
րում, ջուրն է յեռում
կաթսաներում:

Խողովակներով հոսում է. ու գոլորշին տաքու-
թյունը ամենքին ել հասցնում է:

ՏԱՐԲԵՐ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐ

Ուրախացեք, յերեխաներ,
այսոր ենքան ձյունն ե
յեկեր:

Ցուրտ ե դրսում,
Բայց ի՞նչ հոգ.
Տաք վերարկու
կհագնենք
կրկնակսշիկ, ձեռնոցներ:
փափուկ գլխարկ
կծածկենք,
ու սղդալու
կվազենք:

Պուրգա քամին

գազազել,

Թիփի բորան ե արել:
Ձյունն ե, ձյունն ե ամեն տեղ:
Նեմեցներ են, տես, այստեղ:
Ցեղջերուներ են լծում:
Ես ել Տիկոն ե փոքրիկ:
— Տիկո, ասա, չե՞ս մըսում:
— Ինչո՞ւ պիտի յես մըսեմ.
Իմ հագինը տաք դոխ ե,
յեղջերույի մորթուց ե,
կոշիկ, գլխարկ, թե ձեռնոց,
փափուկ մորթուց ե կարած:

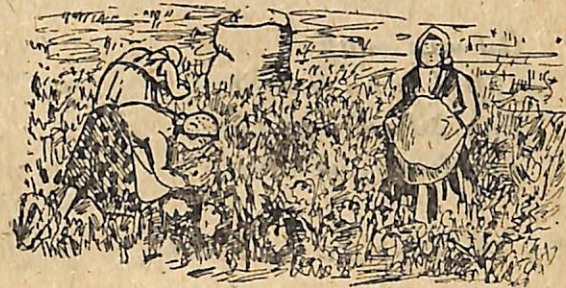

— Այ փոքրիկ խափշիկ,
դու փոքրիկ խափշիկ,
վերարկուդ հագիր,
թե չե, կմրսես...
Զարմացել ե փոքրիկ թումը:
— Ի՞նչ վերարկու, ի՞նչ մրսել:
— Փոքրիկ խափշիկ,
փոքրիկ խափշիկ,
դե հագիր կրկնակոշիկ:
— Կրկնակոշիկ:
Ծիծաղում ե փոքրիկ թումը,—
մեզ մոտ շոգ է,
մեզ մոտ արև,
շուրջս կանաչ,
ծաղիկ, տերև...
Գնում եմ յես լողանալու,
սառը ջրում գովանալու:

ՀԱԳՈՒՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

Տրակտորը դաշտը վարեց,
շրթաքանր բամբակ ցանեց...
Բամբակից շատ բերք ստացվեց:

Բոլոր բամբակը հավաքեցին,

գործարանում լավ մաքրեցին ու գզեցին,
մեքենաներով մանեցին ու տեսեր,

ինչքան սպիտակ թել ստացվեց:
Իսկ թելերից մաքուր ու նուրբ,
չիթ ու սատին են գործում,
գործում են ու մեզ ուղարկում,
գործում են ու ձեզ ուղարկում:

Ամառը շողին
չիթ ե մեր հագին,
իսկ ձմռան ցրտին.—
բումազեյ փափիկ:

Ինչ կտորներ են գործում բամբակից, վուշից, բրդից:

ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ ԶԻ ՏԱՔԱՑՆՈՒՄ

Բակում խաղում են յերեխաները: Այնտեղ յերեկվանից
կանգնած ե ձնե մարդը:

- Մերկ ե.—ասում ե Հեղուշը:
- Յեկեք վերարկու հագցնենք, թող տաքանա:
- Իսկ յեթե հալի...

— Վոչինչ, փորձենք:

Հեղուշը բերեց իր անցյալ տարվա տաք վերարկուն:
Մի կերպ հագցրին ձնե մարդուն:

— Թող տաքանա:

Իսկ իրենք գնացին ձնագնդի խաղալու:

Յերկար խաղացին: Իսկ ձնե մարդը կանգնած ե
անփոփոխ, սկի ել չի հալվում:

— Այ, քեզ բան, ասում ե հեղուշը.— իմ վերարկուն
հին չե, միայն ինձ վրա փոքրացել ե, ինձ ենպես լավ
տաքացնում եր:

Իսկ ինչու ձնե մարդուն չի տաքացնում:

— Նշանակում ե վերարկուն չի տաքացնում, քթի
տակ ծիծաղեց Կիմը: Եա արդեն յերկրորդ խմբում ե
Շատ բան գիտե Կիմը:

— Բա ինձ ինչու յեր տաքացնում, պնդում եր
Հեղուշը:

— Քեզ ել չեր տաքացնում,—ելի ծիծաղում ե Կիմը:

Հեղուշը դարմանում ե:

— Լավ, բա ել ինչու յեն մարդիկ ձմեռը տաք վե-
րարկուններ հագնում:

Հագնում են, Հեղուշ, նրա համար, փոր մարմնի
տաքությունը դուրս չգնա: Մարմինը տաք ե, վերար-
կուն չի թողնում. այդ տաքությունը հեռանա նոանից:

Մորթին թափամազ ե, բամբակն ել թելիկներ ունի:
Այդ մազերի ու թելիկների արանքում շատ ող կա: Ողն
ե փոր բաց չի թողնում մարմնի տաքությունը:

Ձնե մարդը տաքություն չունի, ինչը պիտի նրանից
հեռանա: Նրան վերարկուն չի տաքացնի:

Հիմա դե ասա, Հեղուշ, դու յես վերարկույիդ տա-
քացնում, թե՞ նա քեզ: — Բացատրում ե Կիմը:

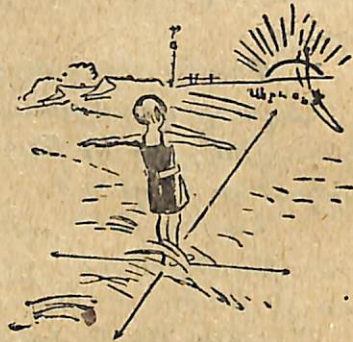
ԱՊԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՐ

1. Ինչո՞ւ ձմեռը լուսամուտներին կրկնակի փեղկեր են դնում:
2. Ինչո՞ւ ձմեռը հագնում են փափուկ շալի կամ բումազեյ կտորներ:
3. Ինչո՞ւ ձմռան վերարկուների տակ բամբակ են դնում կամ
մորթի կարում:
4. Ինչո՞ւ, յերբ գուլպաները կեղտոտ են լինում, վոտքերը
մրսում են:
5. Ինչո՞ւ ձյան տակի խորը չի սառչում:

ԱՇԽԱՐՀԻ ԿՈՂՄԵՐԸ

Արեւը եւ անտեղ, ուր արեւն
եւ ծագում:
Արեւուտը եւ—անտեղ ուր
արեւը մայր եւ մտնում:
Կանգնիր յերեսդ զեպի արեւ-
վելք,
աջ կողմդ կլինի հարավ,
իսկ ձախը—հյուսիս:

Կտուրի մի կողմում ձյունը
հալվել եւ, մյուսում—վոչ:

Գետի մի ափի ձյունը
հալվել եւ, մյուսինը—վոչ:

Վոր կողմի ձյունն եւ հալվել:
Ինչու մյուս կողմի ձյունը մնացել եւ:

Գարնան ամիսներն են

1. Մարտ 31 որ

2. Ապրիլ 30 որ

3. Մայիս 31 որ

ԲՆՈՒԹՅԱՆ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մ Ա Ր Տ Ի 16-ին

Յերբ յես դպրոց եյի գնում, բոլոր լճացած ջրերը
ծածկված եյին սառուցով:

Յերբ յես դպրոցից տուն եյի գալիս, բոլոր սառուց-
ները հալել եյին: Առունների ջրերը հոսում եյին:

Յերեկ փողոցներով սահնակներ եյին գնում, այսօր
կառքեր են յերևում:

Մի քանի որ առաջ ամեն ինչ ծածկված եր ձյունով:
հիմա մերկ քարեր են

Դիտեց՝ Կարլեն Սուրենյան

Մարտին մարդիկ սառուց են ամբարում, կուլա-
ները—արցունք թափում:

Գետի սառուցը տանում են. ինչի՞ համար են
տանում:

Ամառը սառուցը շատ եւ պետք գալիս, ցրտից միտը
չի փչանում, կաթը չի թթվում, յուղը չի դառնանում:

Դեղատներում միշտ սառուց եւ պետք: հիվանդնե-
րին՝ եւ պետք:

Ամառը զովացնող խմիչքները սառուցի մեջ են
պահում:

Գարունը գալիս է: Այսօր մենք պարտեզում տեսանք տուլաներին:

Ուտուցիչն ասել է, փոր նրանց վերադարձը գարնան գալու նշանն է:

Դիտեց՝ Ոսիկ Պետրոսյան:

Առաջադրություն 1. Ընտրեցեք այգում մի բազ տեղ: Հինգ օրը մի անգամ չափեցեք ձյան շերտի հաստությունը: Իմացեք ինչքանով է պակասել:

2. Չափեցեք տարբեր տեղերի ձյան հաստությունը: Բազ դաշտում, ձորում, անտառում:

Համեմատեցեք, վնասե՞լ ավելի ձյուն կա, վնասե՞լ պակաս:

Ինչո՞ւ յե ալդպես:

3. Յեղանակի որացույցում նշանակեցեք գետի սառուցք չորը շարժվեց: 1. գետի վոր մասում սառուցի կտորներն ավելի արագ են հոսում: ավերին մոտիկ թե գետի կես տեղում: 2. Սառցի կտորներն ի՞նչ են բերում: 3. Ի՞նչ է բերում գետը:

4. Դիտեցե՞ք գետի ավերը վարարումից հետո:

5. Փորձեցե՞ք հիշել: այս տարի յե գետը շատ վարարել, թե՞ անցյալ տարի:

ՌԻՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ Ե

— Ես ի՞նչ բան եմ. — գարձանում եմ կայումս. — յե՝րեկ յես թռչում եյի առվի վրայով, եսօր չեմ կարողանում, այնքան լայնացել եմ:

Կայսրը նայեց առվին, նրա միջով արագ հասում էր գարնանային պղտոր ջուրը:

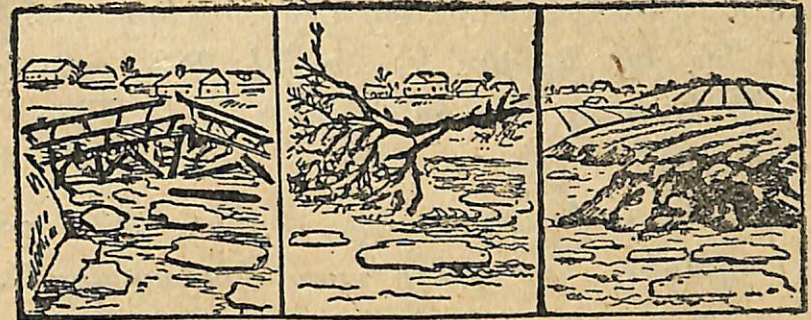
Կայսրի վտառի տակից պոկվեց մի մեծ հողի կոշտ.

— Ըհ... այ թե ի՞նչ. — մտածեց Կայսր, պղտոր ջրի ափին ու սկսեց ուշադրությամբ դիտել:

Ջուրը հոսում էր, պոկում ափերից հողի մեծ ու փոքր կտորներ, տանում:

— Գիշերն ով գիտե ինչքան այսպիսի կտորներ ետարել ջուրը, դրա համար ել առուն լայնացել եմ. — գլխի ընկավ Կայսրը:

Ջուրը քանդել է ձորի ափը:

1. Կամուրջը քանդվել է:

2. Ծառը ընկել է:

3. Պոկվել է մի կտոր վարելահող:

Առաջադրություն. 1. Գնացե՛ք ձորի ե գետի մոտ: Դիտեցե՞ք, ինչպե՞ս վարար ջուրը քանդում է ափերը: Ի՞նչ է բերում իր հետ: Ի՞նչու վտար ջուրը պղտոր է լինում:

2. Ի՞նչ են անում մարդիկ գետի ափերն ամրացնելու համար:

Երսկուրախի ժամանակ զգուշ յեղե՞ք, ջրին չատ չմոտենա՞ք:

Ծղնուտի գորգը

— Շողիկ, եղ ինչ ես անում:

— Մորաքույր ջան, դուրսը ցեխ է, գորգ եմ գործում, վոր դռան առաջ գցենք, վտաքեր-նիս սրբենք:

Դպրոցում ենքան պատրաստել ենք, ամեն խմբակ ունի իր դռանը: Մի-մի հատ ել նվիրել ենք գյուղխորհրդին ու խրճիթ-ընթերցարանին:

— Դե վոր եղպես ե, Շուշիկ ջան, թեկ կըտամ մի հատ ել մեզ համար շինեցեք: Ասում ե մորաքույրը:

— Շատ լավ, մորաքույր, ծղնուտ մենք շատ ենք հավաքել, վոր թելը տաս կապտաբառենք. համաձայնվեց Շողիկը:

ՅԵՐԲ Ե ԼԻՆՈՒՄ
Ձյունն ե հալչում,
խոտը կանաչում,
ծաղիկը ծաղկում,
որը յերկարում.
Այս յերբ ե լինում:

Մարտի 22-ի

ԿԱՎԻ ՄԱՍԻՆ

Գետնի մեջ շատ տեսակի կավեր կան: Կավը վոր չորանում ե, ամրանում ե, մուրճով խփես, կփշրվի:

Հապա փորձիր վրան ջուր լցրու, կավը կփափկի, կծանրանա, ձեռքերի մեջ հեշտ կըտրորվի. նրանից կարելի չե գանազան իրեր ծեփել:

Աշխատանքը սկսեցեք հեշտից: Ինքներդ ել մտածեցեք ի՞նչ կարելի չե ծեփել:

Գոգնոց հագեք, կավի տակ տախտակ կամ թղթի կտոր դրեք. Թաց կավի մեջ յեթե հարկավոր լինի անցքեր բաց անել, ոգտվեցեք այսպիսի փայտիկներով:

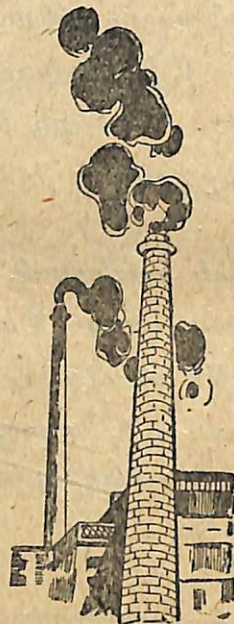
Ավելորդ կավը հեռացրեք այսպիսի փոքրիկ թիակով:

Ձեր շինած իրերը լավ չորանալուց հետո ներկեցեք սոսնձի ներկերով:

Կա լավ տեսակի բրուտի կավ, նրանից ամանեղեն են պատրաստում, պատրաստում են կտուրների համար կղմինտր, խաղալիքներ: Շինում են մեծ յերկար խողովակներ և անցկացնում գետնի տակ ջրի, կամ կեղտոտություններ թափելու համար:

Կա աղյուսի կավ: Նրա հետ ավազ են խառնում և աղյուսներ շինում: Մեր յերկրում հիմա աղյուս շատ ե պետք: Աղյուսից շատ շենքեր են կառուցում:

Կան նաև գունավոր կավեր: Այդպիսի կավերից ներկեր են պատրաստում՝ գեղին, կարմիր, յերկնագույն:

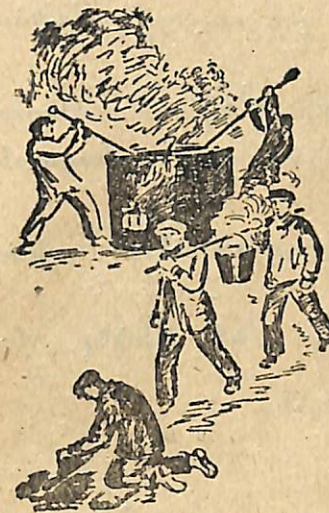

1. Իմացեք ինչպիսի կավ կա ձեր ապրած վայրերում:

2. Մեր գիլ կավից ինչ են պատրաստում:

3. Մեզ մոտ շենքերի համար ինչ բար են բանեցնում:

4. Վճրտեղից ե տուֆը:

Ավազը շատ անհրաժեշտ շինանույթ ե:

Առանց նրան աղյուսը կփշրվի: Առանց ավազի չի պատրաստվի բետոն, վորից այնպիսի հարթ մոխրագույն տներ են շինում: Առանց նրան փողոցը չի կարելի ծածկել ասֆալտով: Ահա փորքան անհրաժեշտ ե ավազը:

Ավազը կարեոր ե նաև յերկաթուղիների խճուղիների համար:

Կա և այնպիսի սպիտակ գույնի ավազ, վորից ապակի յեն պատրաստում: Այդ ավազի հետ խառնում են կիր ու սոդա և շատ ուժեղ կրակի վրա հալում են, դարձնում հեղուկ ապակի: Նրան առիս են ինչ ձև ցանկանում են և թողնում են ամրանալու:

Իմացեք ձեզ մոտ վճրտեղից են ավազ ստանում: Ինչ են անում այդ ավազը:

ԻՆՔՆԵՐԴ ՇԻՆԵՑԵՔ ԱՂՅՈՒՍԵ ՏՈՒՆ

Յերեք մաս կապին վերցրեք մի մաս ավազ՝ վրան ջուր ցրեք և խառնեցեք այնքան, վոր սաացվի թանձր, աղյուսի խմոր:

Հուցկու տուփի հատակը պոկեցեք՝ կղաճնա կաղապար: Կաղապարը պետք է թիչ թրջել կամ ավազոտել վոր կավը նրանից չկալի:

Պատրաստի աղյուսները, չորանալուց հետո, պետք

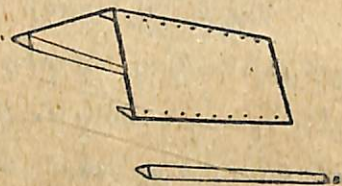

է կրակի մեջ թրծել, վոր պինդ լինեն:

Պատ գրեք այսպես: Աղյուսների արանքը կամ քսեցեք: Լավ նայեցեք, տեսեք, անկյունը ինչպես է գրված:

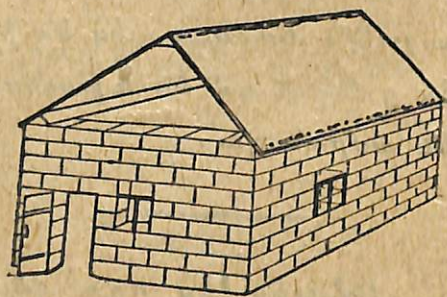
Կտուրը շինեցեք ֆաներից:

Նախ մեխեցեք այսպիսի 3 ձողերից:

Հետո տան գլխին գրեք:

Մտածեցեք, ինչպես կարելի է ավելի հեշտ և ամուր շինել տունը:

ՄԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԵԼ ԵՆ

Յերեխաներն ուրախ ձեն են տալիս: Տուլաշներն յեկել են, յեկել են... Արհեստանոցում յեռում է աշխատանքը:

Շուտով կգան սարյակները: Պետք է ստուգել լավ են շինված նրանց բները, պետք է տանել ծառերին ամրացնել:

Շուտով կգան և կուռնկները, վայրի բադերը, սագերը, նրանցից հետո ծիծեռնակը, սոխակը և ուրիշ շատ չվող թռչուններ:

Անտառներում, դաշտերում և այգիներում կսկսեն իրենց յերգը: Բներ կհյուսեն, ձագեր կունան: Բարով յեկաք մեր թևավոր բարեկամներ, յեկեք վռնչացրեք մեր բերքի վնասատու միջատներին ու խիսունջներին:

«ԹՈՉՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԸ»

Յերեխաները թռչունների դիմակներ հագել, յերթի լեն դուրս յեկի: Տանում են պլակատներ, թող բոլորը կարդան և իմանան, Վոր թռչունները մ'ը բարեկամներն են: Ահա և չալ կատուն: Նրան մոտ չեն թողնում: Նա թռչունների թշնամին է:

ՄԻՋԱՏՆԵՐԸ ՓՋԱՑՆՈՒՄ ԵՆ ԱՅԳՈՒ ՅԵՎ ԱՆՏԱՌԻ ԾՍՈՒԵՐԸ.
ՓՋԱՑՆՈՒՄ ԵՆ ԴԱՇՏԻ ՀԱՅԸ, ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑԻ ԲՈՒՅՍԵՐԸ,
ԹՈՉՈՒՆՆԵՐԸ ՎՈՋՆՋԱՑՆՈՒՄ ԵՆ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻՆ, ՆՐԱՆՔ
ՍԵՐ ՈԳՆԱԿԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՆ ԵՆ:

1. Աշնանը բոլոր թռչուններն են չվում:
2. Ձմեռող թռչուններն ինչպե՞ս են կերակրվում:

Առաջադրություն. — Նշանակեցեք 1) ծանոթ թռչունների լեռնալը: 2) Վհրտեղ են և երբ վարժվում: 3) Նոր տներ են շինում, թե՞ հներն են կարկատում: 4) Նրանց գույնն ու վարքը չի տարբերվում աշնանից: Արուի և եգի գույները միատեսակ չեն:

ՎՈՐՏԵՂԻՑ ԵՆ ԳԱԼԻՍ ԿՈՌԻՆԿՆԵՐԸ

1.

Վաղ առավոտ եր: Վերևից լսվում եր թեթև խշշոց: Այդ նրանց թևերի ձայնն եր:

Կռուկները, կռուկները...

Նայեցեք, առջևից թռչում է առաջնորդը:

— Կռու... — բարկացած բղավեց առաջնորդը:

— Կռու... — պատասխանեցին մյուսները.

Բարձրում թևերը խշշացին մեկ, յերկու, յերեք...

Յերկնքում մնացին հազիվ նկատելի կետեր:

Ռաֆիկը յերկար նայեց նրանց յետևից: Հետո հարցրեց. — Վորտեղ են լինում կռուկները ձմռանը: Իսկ Հեղուշն ասաց.

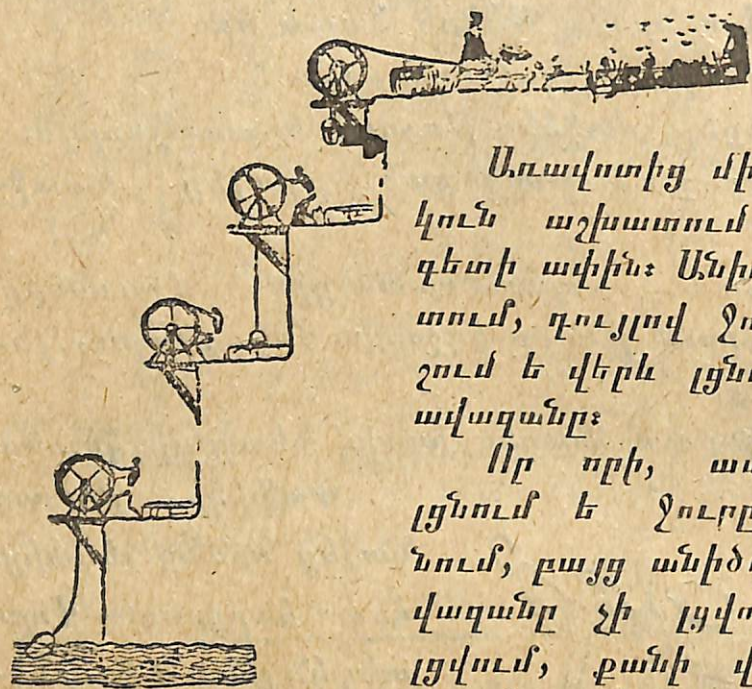
— Յերանի գոնե մի անգամ տեսնեյի այն յերկիրը, Վորտեղից գալիս են կռուկները:

2.

Ճարպիկ է Միխայլ:
Ուժեղ է Միխայլ:

Նա չի վախենում իր յերկրի, Աֆրիկայի
տաք արևից:

Բայց Միխայը հազիվ է կանգնում վոտքերի
վրա — Ի՞նչու...

Առավոտից մինչ իրի-
կուն աշխատում է նա
գետի ափին: Անիվը պտը-
տում, դույլով ջուր քա-
շում է վերև լցնում ջրի
ավազանը:

Որ որի, ամեն որ
լցնում է ջուրը, լըց-
նում, բայց անիված ա-
վազանը չի լցվում: Չի
լցվում, քանի վոր նրա
լցրածը վերև է քաշում

Ղուղա-Ղուղան լցնում իրեն ավազանը: Իսկ
նրանից վերցնում է Այիմը, Այիմից Բոբոն:

Ամենից վերև աշխատում է Թիք-Թիքը: Նա
ավազան չունի, նա բոլոր ջուրը բաց է թող-
նում տիրոջ դաշտերը:

Չոր հողը ագահորեն ծծում է ջուրը, հա ծծում...

Մեծ են տիրոջ դաշտերը: Այնտեղ տարին
յերեք անգամ ցանքս են անում: Յեվ առավո-
տից մինչև յերեկո Միխայն ու ընկերները պտը-
տում են անիվները:

Իսկ սպիտակ տիրոջ համար ջուրը գեռ քիչ
է, քիչ է...

3.

Մուկ գիշեր է:

Նեղոս գետի ափերին որորվում են բարձր
յեղեգները Անա ջրի յերեսով սահում է մա-
կույկը: Նրա մեջ են Ղուղու-Ղուղուն, Միխայը
Սենգոն, Աիմը, Բոբոն: Նրանք փախչում են
սպիտակ աղայի ձեռքից: Նրանք կգնան, կպահ-
վեն իրենց անտառներում:

Սպիտակ տերը նրանց չի գտնի:

Անա մակույկը մոտեցավ ափին:

Արևը ծագեց: Յեղեգների մեջ նրանց չեն
տեսնում:

— Հա. — ուրախ ձայն տվեց Ղուղու-Ղուղուն
և մակույկից թռավ — ջրի մեջ:

— Հա... ուղում եյին ասել և մյուսները,
բայց չասացին:

Հանկարծ ինչ վոր-մեկը բարձր բղավեց.

— Կո՛ւ...

Կոու, կո՛ւ... լավեցին չորս կողմից: Մեծ
թռչունը բարձրացավ ուղիղ Ղուղու-Ղուղույի
գլխի վրայով: Նրա յետևից թևերը թափահարե-
լով բարձրացան մյուսները:

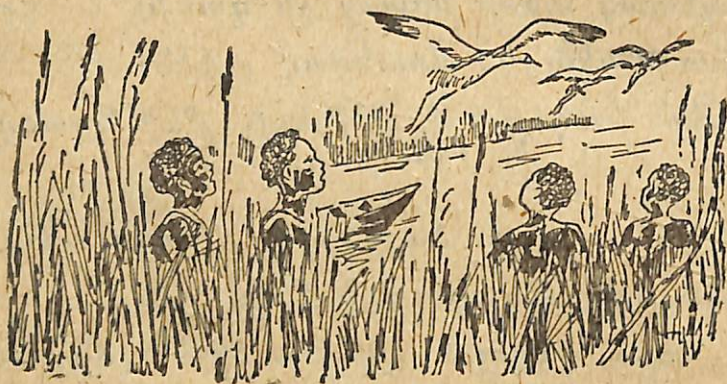
Հողգու-Հողգուն ամբողջս յեկամ և արագ,
արագ վազեց: Նրա հետևից վազեցին Միխայր,
Սենգոն, Բորոն, Աիմր...

4

Յերեխաները յերկար նայեցին կռունկների
յետևից և վազեցին դպրոց:

Նրանք լավ նկատեցին մեծ, մոխրագույն
կռունկին յերամի առաջնորդին:

Գիտեք, յերեխաներ, այդ վո՞ր կռունկն է:
Դա հենց այն է, վորը բարձրացավ Հողգու-Հու-
ղույի գլխի վրայով:

ԵՍ ՈՒՄ ԳԼՈՒԽՆԵՐՆ ԵՆ

Ճանաչիր այս թռչուններին. անունները գրիր:

ԵՍ ՈՒՄ ՎՈՏՔԵՐՆ ԵՆ

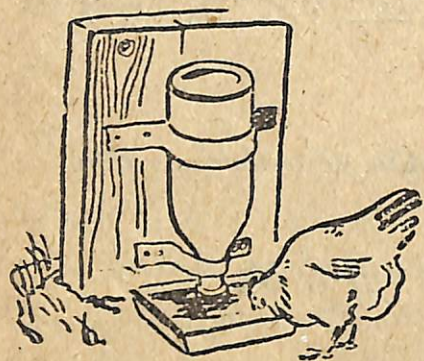

Կեռերով համ վոտքերն են
Ումն են թաղանթով.
Իսկ վո՞ր թռչունի վոտքերն են սուր-սուր ճան-
կերով:

ԵՍ ՈՒՄ ՊՈԶԵՐՆ ԵՆ

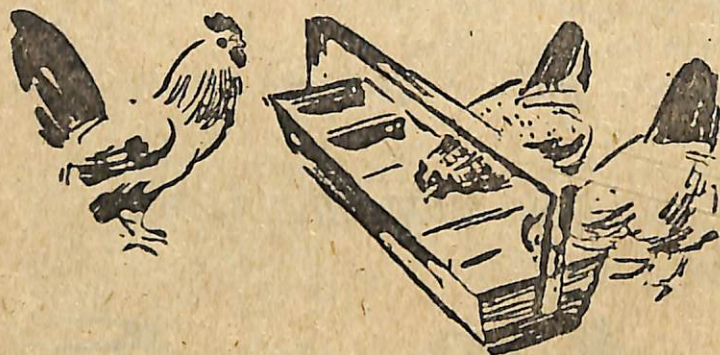

Պատմիր, վոր թռչունի պոչը ինչ տեսակ է:
Աքաղաղի պոչը նման է անիվի:
Իսկ ծիծեռնակինը:

Հավանում եք: Մենք
ենք շինել արհեստա-
նոցում: Խեղճ հավերը
մաքուր ջրի կարուս
եյին: Իսկ հիմա յերբ
ծարավում են՝ վա-
զում են դեպի ջրա-
մանը:

Ես ել կտամանը

Կտամանն ել ենք մենք շինել:
Ինչ տալիս ենք, բոլորը հավերն ուտում են,
կերը հողին չի խառնվում:
Հավաքեցեք թռչունների աղբը՝ լավ պարար-
տանյութ ե:

Այսօր Ռոդիկը նկատեց, փոր Ծաղիկը մեջքը քսում
ե չափարին, հա քսում:

— Ի՞նչ ե պատահել մեր կովին. — հարցրեց նա
հորը:

Գարունը յեկել ե, կովը մազը փոխում ե. — պա-
տասխանեց հայրը, հրն բուրդը թափվում ե, տեղը
նորն ե դուրս գալիս: Դրանից կաշին բոր ե գալիս,
քսում ե պատերին:

Հետո յեկավ Սուրիկը, ձեռքին մի լավ բրդե
գնդակ:

— Եկ փորածղից. — հարցրեց Ռոդիկը:

— Կովերի մազից ե. մեր Զեյրանի, Եղիկենց Սոնի,
Նինելենց Նարգիզի .. Ձեռքդ փոր տրորես կովի մեջ-
քին, բուրդը կ'կլուվի, կ'կլուվի, — գնդակ կդառնա: Հետո
պետք ե մի բիշ թռչել:

Արի, գնանք ցույց տամ:

Սուրիկի հայրիկն ստաց.

— Գիտեք ինչ, յերեխաներ դուք կովերի բուրդը
զուր միք փչացնի, հավաքեցեք տարեր կոռպերատիվ:
Դրանից տեսակ-տեսակ բաներ են պատրաստում
մեր գործարաններում:

1. Ել ի՞նչ կենդանիներ են գարնանը բուրդը փոխում:

2. Ձեզ մոտ կոռպերատիվում նման բուրդ ընդունում են:

Ճագարը տալիս է մեզ համեղ միս, լավ մորթի և աղվամագ:

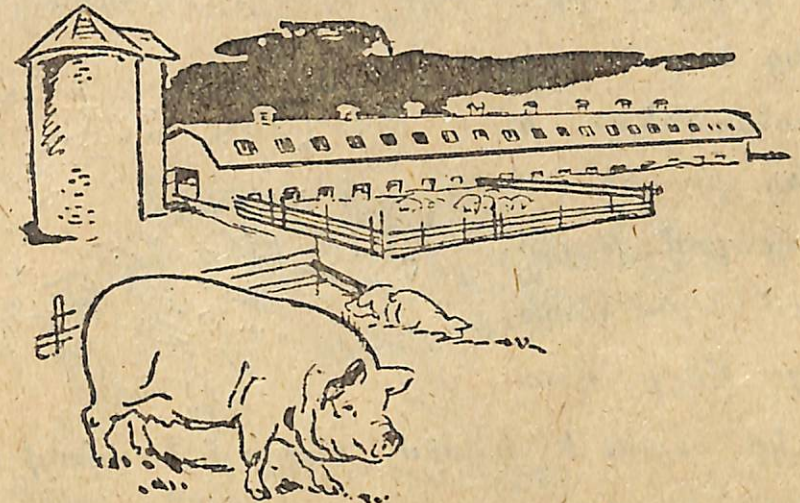

Փոքր ճուտիկներին կերակրում է կաթով, իսկ ինքը ուտում է խոտ պտուղներ և այլն:

ԱՄԵՆ ՄԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵՋԻ, ԴՊՐՈՑԻ, ՄԱՆԿԱՏԱՆ ԿԻՑ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆՔ ՃԱԳԱՐԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ճագարի բնակարանը կարելի չէ պատրաստել շատ հասարակ, բայց պետք է լինի լուսավոր և չափացանց մաքուր:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵՆՔ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՍՆԵՐԻ
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

Խոզը շատ միս է տալիս.

- Խնամենք փոքրիկ գոճիկներին:
- Խնամենք ճագարներին, հորթերին:

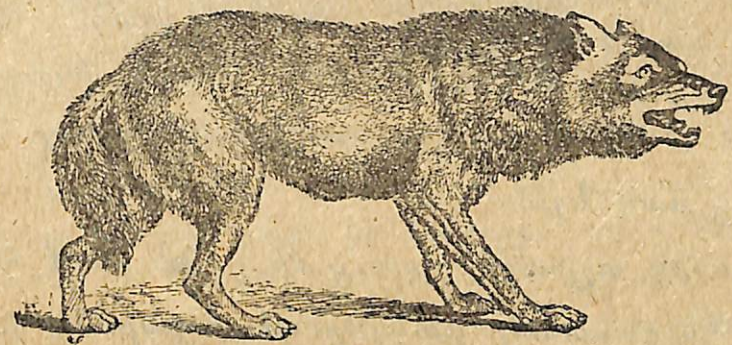
Խոտը կանաչեց: Վոչխարներին դաշտ հա-
նեցին:

Վոչխարները ծնեցին պստիկ գառնուկներ:
Հենց ծնված որից
գառնուկները ի-
րենց փոքրիկ տո-
տիկներով վազվը-
զում են մոր յետե-
վից: Յերբ գառ-
նուկը ուտել է ուզում, դուփում է գլխով մոր
փորին, չոքում առջևի վոտքերի վրա ու կպչում
կուրծին: Իսկ մայր վոչխարը հոտոտում է
նրան, լիզում է, չի թողնում իրենից հեռու
գնա:

Կուշտ ուտում են գառնուկներն ու սկսում
իրար հետ խաղալ: Վազում են, իբր իրար հա-
րու յեն տալիս, այն ինչ դեռ յեղջյուրներ ել
չունեն:

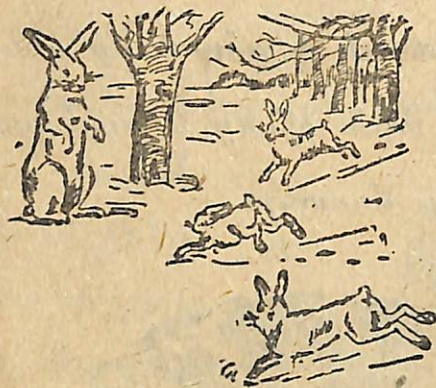

Մայր գայլը, ամբողջ ձմեռը թափառեց:
Իսկ վաղ գարնանը առտառի կիրճում մի խուլ
տեղ գտավ, քարի տակ բուն շինեց և ունեցավ
հինգ հատ փոքրիկ, կույր ճուտեր:

Տասներկու որից հետո գայլի ճուտերն սկը-
սեցին տեսնել: Նրանք փոքրիկ, շնիկների նման,
թռչկոտում ու խաղում էյին, և մի ամբողջ
ամիս ծծում էյին մոր կաթը: Հետո քիչ-քիչ
սովորեցին միս ուտել:

Շարունակ խաղալով նրանք տրորել են բնի
մոտի խոտը և չորս կողմը ցրիվ տվել սպիտակ,
կրծած վոսկորներ:

Մայր նապաստակը
ծնեց փոքր նապաս-
տակներ՝ վեց հատ:
Նրանք նստան են փոք-
րիկ, փափրիկ, բրդի-
կծիկներին: Նրանք ծըն-
վեցին ուղղակի ձյան
մեջ: Փոքրիկ նապաս-
տակների՝ աչքերը հենց

սկզբից բաց եյին:

Նրանց աշխարհ գալուց մի քանի ժամ հետո
մայր նապաստակը քաղցեց. թողեց նրանց ձյան
մեջ ու ինքը վազեց անտառ կեր ճարելու:

Յերբ նա վերադարձավ, ճուտիկները չկային:
Սպասելուց ձանձրացել ու փախել եյին: Վախե-
ցած մայրը սկսեց իր յերկար ախանջներով ծափ
առալ: Նրանք այդպես են կանչում իրենց ճու-
տերին: Յեվ մոր կանչին վերադարձան վեց
ճուտիկից միայն յերեքը:

Մնացածները կամ կորել են, կամ սառել,
կամ, գուցե, աղվեսի փայ են դառել:

Մայր արջն եյի նոր բոթոթներ ունեցավ: Փոքրիկ
կույր, փխրիկների նման:

Յերբ փոքրիկ բոթոթները մի քիչ մեծացան, մայրն
սկսեց նրանց ել վորսի տանել մեծ բոթոթների հետ:
Մեծերը մոր մոտ են վնոււ մինչև յերեք տարի:

Ահա յուլսն սկսեց բացվել, մայր արջը բոյորին տա-
րավ անտառ: Նրանք գնում եյին առանց շտապելու:
Մայրը փոքրիկներին սովորեցնում երկեր ճարել: Քարը
շուռ տվեց, թաթով ճգմեց բզեզին ու կերավ: Բռնեց
մի թիթեռ, տվեց բոթոթներին: Ինչ ուրախություն
եր... թիթեռի թևերը խտրտացնում են նրանց բթերը,
նրանք ել փշտացնում են. թռչկոտում, խաղում, մինչև
փոր կուտեն: Ահա գտան գետնամորի. շատ համեղ հա-
տապտուղ ե: Այստեղ ել պատահեց մրջյունների մի
կույտ: Արջն սկսեց քանդել կույտը և մրջյունների ձը-
վերը խփշտել:

Սա ել ճահիճ ե ճանապարհի վրա: Իսկ ճահճի
մյուս կողմում փոքրիկ յեղենիներ: Մայր արջը ճահճի
վրայով անցավ և սկսեց անուշ անել յեղենիների քնքույշ
ճյուղերը:

Քոթոթները մնացին: Թռչնի բուն գտան ու բոյոր
ձվերը կերան: Յիրբ տեսան, փոր մայրը հեռացել ե.
վազեցին նրա յետևից, բայց ճահճից փախեցան: Մայր
արջը մոնչաց: Մեծ քոթոթը յողալով անցավ ճահիճն ու
մոտեցավ մորը: Մայրը թաթով—շըրփ, մի ապտակ
հասցրեց նրան: Քոթոթը հասկացավ, յետ դարձավ ու
սկսեց անց կացնել փոքրիկներին: Մայրը լուռ հետևում
եր նրան:

Քոթոթը հաջող անցկացրեց փոքր յեղբորը, բայց ըրոջը բերեց, բերեց ու ճաճի կես տեղում հանկարծ

վայր գցեց: մայրը վազեց, վերցրեց փոքրիկին, իսկ խեղճ մեծին ելի մի հատ հասցրեց: Խեղճ քոթոթ, դժվար է քո գործը, իսկ ի՞նչ կանես: յերբ մայրդ բոլորովին վունդի իր մտից:

Պետք է ապրես քո խելքով ու աշխատանքով:

ԱՊՐԻԼԻՆ ԴԻՏԵՑԵՔ

1. Մեղուներին դուրս հանելը:
2. Ծառերի ծաղկելը:
3. Թիթեռների յերևալը:
4. Անասուններին արոտ տանելը:
5. Դաշտը վարելը:

Ձեր գիտածը նկարեցեք և գրի առեք:

Ծառի անունը	Տերևները յերևացին	Ծաղիկները յերևացին	Ծաղիկների և տերևների նկար- ները

ՄԵՐ ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՆԿՅՈՒՆՈՒՄ

Շշերի մեջ ջուր ենք լցրել և զանազան ծառերի ճյուղեր գրել ջրի մեջ: Դրսում դեռ ցուրտ էր, գրսի ծառերը դեռ մերկ էին. իսկ մեր անկյունում արդեն բացվել են ուռենու, լոթենու, հազարաժաղի տերևները: Իսկ կեռասն-նու ճյուղի վրա բացվել են և ծաղկի թերթիկ-ները:

ԴԻՏՈՒՄ ԼԳՐՈՒՄ ԵՆՔ

(Վճր ծառի) ճյուղը...

Դրինք ջրի մեջ (ամիս, թիվ)
Ցերեացին տերևները
Ցերեացին ծաղիկները

Գարնանը նայում ես կեչի ծառին, — դեռ
կանաչ չկա, բայց բոլոր ճյուղերի վրա լցվել,
մեծացել են բողբոջները — ապագա տերևներն
ու ծաղիկները:

Գարունը յեկել է, յեղանակը տաքացել:
Ծառի արմատից հյուսիսը բարձրանում է վերև,
վերև մինչև ամենաբարձր ճյուղերը: Բողբոջնե-
րըն ազահորեն ծծում են այդ քաղցր հյուսիսը և
ուռչում, մեծանում: Տերևները մեծանում են
սեղմում բողբոջին: Պայթում է բողբոջը և նրա
միջից յերևում է մի փոքրիկ տերևների փնջիկ:
Աճում են տերևները վոչ թե որերով, այլ ժա-
մերով: Մի յերկու շաբաթ չանցած ամբողջ կե-
չին ծածկվում է թարմ կանաչով:

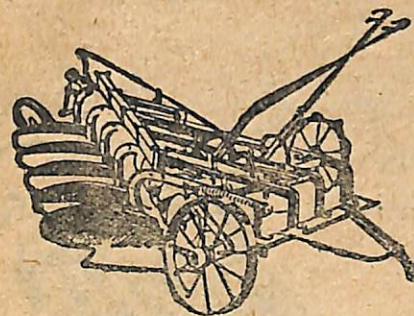
Շեփորուկի
ճյուղ

կեչի ծառի
ճյուղ

կաղամախու
ճյուղ

Ամեն տեղ սկսվել է աշխատանքը, դաշտում
բանջարանոցում, այգում: Մենք գնացինք եքս-
կուրսիս դեպի կոլխոզ, տեսանք այնտեղի աշ-
խատանքները:

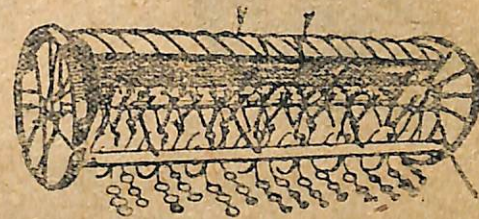
Ծանոթացանք մեքենաների հետ:

Շարունակեցեք բնու-

թյան դիտելը:

Տրակտորի գուլթան

Շարքացան

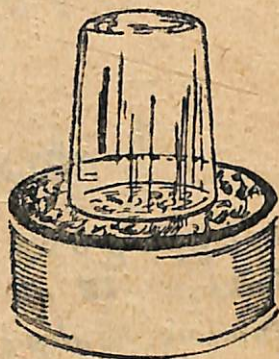
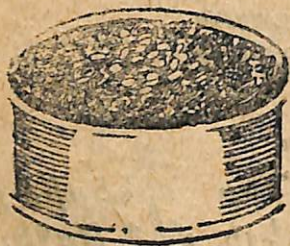
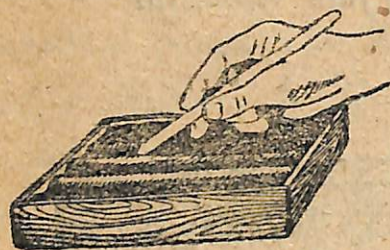
ԲԱՆԶԱՐԱՆՈՅՈՒՄ

Ծլեցրել ենք սերմեր

Ցանելուց 3 որ առաջ մենք սիսեռի, լորու
և ամսաբողկի սերմերը ափսեյի մեջ թրջեցինք,
վերևից թաց շորով ծածկեցինք ու մի տաք տե-
ղում պահեցինք: Սկզբում մենք նկարեցինք չոր
սերմերը: 3 որից հետո ել, ցանելուց առաջ
նկարեցինք ծլած սերմերը: Ցանեցինք միայն
ծլած սերմերը:

ՄԵՐ ՓՈՐՁԵՐԸ

Մեր կենդանի անկյու-
նում մենք փորձեր
ենք կատարում.
ճարել, բերել ենք սու-
փեր, ցանել ենք տար-
բեր սերմեր

Մի ցանածը ամանով
մուխ պահարանն ենք
դրել:

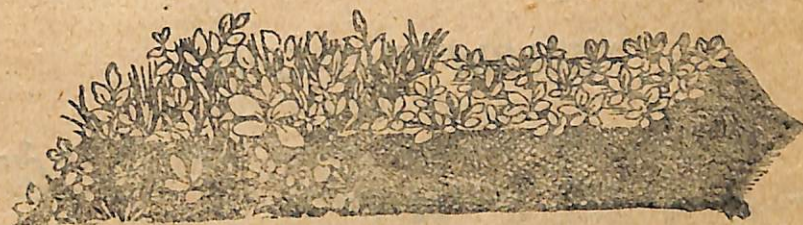
Մեկին ողից ենք՝ զրկել,
Վրեն բաժակ ենք կոր-
ծել:

Յերրորդ տուփը թողել
ենք
առանց ջրի, անխնամ:

Մյուսների հողի հետ
պարարտանյութ ենք
խառնել.
Ջրում ենք ու հետևում,
մաքուր ոգում ենք
պահում:

Փորձ բանջարանոցում.

չենք քաղհանել քաղհանել ենք

Դուք վարունգ սիրո՞ւմ եք

Իհարկե սիրում եք: Ուրեմն պետք է աշխատեք, փոր
շուտ հասնի վարունգը:

Հավաքեցե՛ք ձգի կճեպներ, նրանց մեջ ող լցրեք և
ամեն մեկի մեջ մի սերմ տնկեցե՛ք: Սերմը կձլի, ցո-
ղունը կբարձրանա, տերևներ կտա:

Յերբ լեղանակը տաքանա, կճեպները բույսով տե-
ղափոխեցե՛ք մարգերի մեջ: Սրմատները կանցնեն կճեպի
միջով, կամրանա հողի մեջ, վարունգը շուտ կհասնի:

ՅԱՆՆՑԻՆՔ ՍԻՍԵՌ

Նախ մարզերի պատրաստեցինք. ամեն մեկի լայնությունը 75 սանտիմետր: Այդպիսի մարզերի վրա հարմար է աշխատել: Մարզի ծայրերում սեպեր տնկեցինք իրարից 15 սանտիմետր հեռու: Սեպերի միջև պարան ձգեցինք և նրա ուղղությամբ փոսիկներ արինք 5 սանտիմետր խորությամբ: Փոսիկները իրարից հեռու են 20 սանտիմետրով: Մյուս յերեքաները փոսիկների մեջ գցում ենք մի-մի սիսեռ և հողով ծածկում: Հետո ամբողջ մարզը շրջեցինք: Մարզի ծայրում մի տախտակ ամրացրինք վրեն գրած. «Սիսեռը ցանեցինք մայիսի 15-ին»:

ՅԱՆՆՑԵՔ ԱՄՍԱՐՈՂԿ

Ամսաբողկի համար մենք մարզի լայնությամբ ափսոսներ շինեցինք:

Ափսոսների միջի տարածությունը 12 սանտիմետր, իսկ խորությունը—3 սանտիմետր:

Մեզ ասել էյին, վոր կարելի չէ ցանել և չոր սերմեր, բայց մենք ցանեցինք ծլած սերմեր:

Ամեն ոք ջրում էյինք, յերբ գուրս յեկավ

ամսաբողկը, մենք նրան նոսրացրինք, թողնելով արանքներում 7 սանտիմետր: Ծլերի շուրջը հողը քիչ փափկացնում էյինք. բոլոր ժամանակ մենք հետևում էյինք բույսի աճելուն, նկարում և չորացնում էյինք զանազան փոփոխությունները: Չորացրած ծիլերից հավաքածու կազմեցինք:

ՍՈՆ ԾԼԵՑՐԵՔ

Չոկեցեք փսրը և միջակ սոխի գլուխներ: Վերևի մասերը կտրեցեք և տնկեցեք մարզերի վրա: Նրանց միջև թողեք 15 սանտիմետր տատարածություն: Սոխի կեսը ծածկեցեք հողով: Տնկելուց հետո պետք է լավ ջրել:

ԿԱՐՏՈՑԻԼ ՅԱՆՆՑԵՔ

Ցանելուց մի ամիս առաջ լավ է կարտոֆիլը ծլեցնել: Փռեցեք մի տաք, լույս տեղ մի շարքով: Ցանում են կարտոֆիլը շարքերով առանց մարզի: Շարքերի միջի տարածությունը—50 սանտիմետր: Մի կարտոֆիլը մյուսից 35 սանտիմետր հեռու: Բահով պետք է փորել փոսեր 10 սանտիմետր խորությամբ: Այդ փոսիկների մեջ պետք է դնել կարտոֆիլ և ծածկել հողի ու մոխրի խառնուրդով:

Յերբ ծիլերը բարձրանան մինչև 15 սան-
տիմետր, պետք է կարտոֆիլի բուկը տալ: Ծի-
լերը մի կողմ պետք է տանել և ցողունները
ծածկել հողով: Տերևները չպետք է ծածկել:

Առաջին անգամ բուկը տալուց 20 որ հետո
պետք է յերկրորդ անգամ բուկը տալ:

ՄՈԼԱԽՈՏԵՐ

Յերբ մեր ցանած բույսերը քիչ մեծացան
մենք դուրս յեկանք քաղհանի:

Սկզբում շատ դժվարանում եյինք:

Զեյինք հասկանում, վորոնք են ոգտակար
բույսերը և վորոնք մոլախոտերը:

Ուսուցիչը բացազրեց: Յերբ քաղհանը վեր-
ջացրինք, մենք վերցրինք մի քանի ծիլեր մեր
ցանածներից և մի քանի մոլախոտեր չորացնե-
լու համար:

Ուսումնասիրիր մոլախոտերը:

Մոլախոտերը-բանջարանոցի թշնամիներն են:

Ուսումնասիրեցեք մոլախոտերը

Տերեփուկ

Գլուխուկ

Դիտեցեք

այս

մոլախոտերը

Խոտուտիկ

Հովվի պարկ

Թագի կամ
Հոռոմսպանաթ

ԻՄԱՑԻՐ ՅԵՎ ԳՐԻՐ
ՄՈԼԱԽՈՏԻ ԱՆՈՒՆԸ ՎՈՐՏԵՂ Ե ԲՈՒՍՆՈՒՄ

ԿՆՃԹԱՎՈՐ ԲԶԵԶՆԵՐԸ

Կոլխոզի այգեպանը հետևում էր կնճթավոր բզեզներին: Նա նկատեց, վոր բզեզները բարձրանում են ծառի վրայով և հասնում ծաղիկներին:

Համ, — մտածեց՝ այգեպանը, — հիմա յես ձեր հախից կգամ: Յեթե դուք թուչելու ծույլ եք, յես գիտեմ ձեզանից ինչպես կազատվեմ:

Նա թղթից գոտի պատրաստեց, ծառի բնին կապեց և վրան խիժ քսեց: Բզեզները բարձրանում և կաշում էյին թղթին:

Այդ կոլխոզի ծառերն այնքան խնձոր բռնեցին...

Վոչ մի կոկոն չփչացավ:

Ուսումնասիրեցեք վնասատուներին

Փնտրեցեք

Խնձորենու վրա

Ամսաբողկի և բողկի վրա

Կաղամբի վրա

Կաղամբի թիթևոթ թրթուռ

Կնճթավոր բզեզ

բանջաբանոցի վիկներ

Մենք ՊԵՏԲ Ե ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵՆՔ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻՆ, ՎՈՐ
ԼԱՎ ԿՈՎԵՆՔ ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ,
ՎՈՐ ԲԱՐՁՐԱՑՆԵՆՔ ԿՈԼԽՈԶԻ ԲԵՐԲԸ

ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑԻ, ԱՅԳՈՒ ՅԵՎ ԴԱՇՏԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

ԽԼՈՒՐԴԻ ԴՄՏԸ

Բնագետների խմբակը խլուրդի դատ կազմակերպեց:

Մեղադրողն ասում էր.

— Խլուրդը փասակար է:

Նա փչացնում է աշնանացանը:

Փորփրում է դաշտի հողը, վորից հետո խոտը հնձելիս, գերանդին փչանում է:

Մեղադրողից հետո խոսեց պաշտպանը:

Նա ասաց.

— Ճիշտ է խլուրդը մեզ մի փոքր փաս է տալիս, բայց նրա տրված ոգուտը շատ է: Նա շատ թրթուռներ է ուտում, վորոնք արմատներ են փչացնում: Նա պահպանում

է արտն, այգին ու դաշտը: Խլուրդին արդարացրին, քանի վոր նրա տված ոգուտը մեծ է, իսկ վնասը՝ քիչ:

Վ Ո Ջ Ն Ի

Մուկն ընկնում էր: Թռչունները քնեցին:
Անտառում լուռ է ու մռայլ:

Վոզնին դուրս յեկավ իր բնից, չորս կողմը
նայեց, հոտոտեց ողբ, ականջները սրեց: Շուրջը
հանգիստ էր: Նա սկսեց ման գալ անտառում.

յերբեմն դանդաղ ու զգուշ,
յերբեմն վազելով:

Բռնեց մի քանի բզեզ,
մորեխ, կերավ անզգուշ
մկնիկին: Ամառվա գիշերը
կարճ է, Լույսն սկսեց
բացվել:

Վոզնին յեկավ հին

կաղնու մոտ քնելու:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Մեծ ծառ եմ հաստարմատ,
վերջին յերկու տառս տեղափոխեցեք,
կդառնամ պտուղ:

ԴԱՌՆԱՆՔ ԳՈՐՏԵՐԻ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

— Ճիշտ է, վոր գորտը վնասակար է:

— Վո՛չ:

Գորտը ճանճեր է
ուտում, գորտը վորդեր
է ուտում: Գորտը խը-
խունջներ էլ է ուտում:

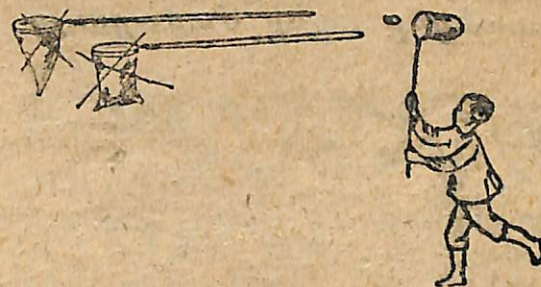
Գորտը վոչնչաց-
նում է այգու և բան-
ջարանոցի վնասատու-
ներին:

Մի սպաներ գոր-
տերին:

ՃԱՆԱԶԵՑԵՔ ՄԻՋԱՏՆԵՐԻՆ

Հետևեցեք նրանց շարժ ու ձևերին: Վորսա-
ցեք, վոր տանը լավ հետևեք. ի՞նչ են ուտում,
ի՞նչպես են շնչում, ի՞նչպես են մեծանում:

Ձնշված ցանցերը ինչով են անհարմար:
Թե չեք հասկանում, փորձեցեք:

Յերբ և լինում

Արևն և այրում,
խոտը չորանում,
ցորենը հասնում,
հասկերը լցնում.
Այս յերբ և լինում.

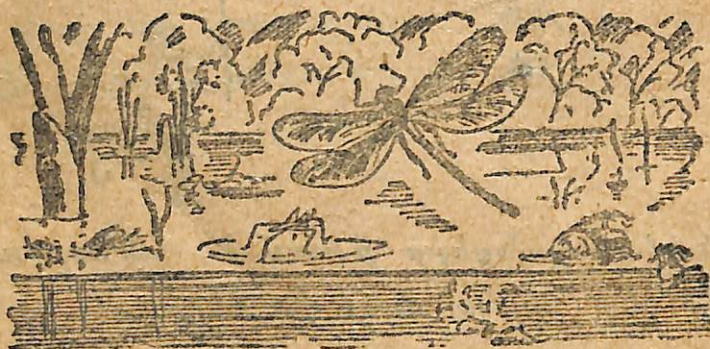
Ամռան ամիսներն են

1. Հունիս — 30 որ
2. Հուլիս — 31 որ
3. Ոգոստոս — 31 որ

Շարունակեցեք բնության դիտողությունները:

Նշեցեք փոփոխությունները յեղանակացույցում:

Դիտեցեք արևի դիրքը յերկնակամարում:
Պատրաստեցեք արևի ժամացույց:

Այսօր մենք դպրոցից գնացինք Եքսկուրսիա գետի մոտիկ լճակը: Հեռներս վերցրինք ապակե պնակներ ու ցանցեր:

Ճանապարհին յերգում եյինք:

Լճակի մոտից լավում եր գորտերի բարձր կռկռոցը: Մենք կամացուկ մոտեցանք լճակին ու սկսեցինք դիտել կյանքը ջրի մեջ:

Ջրի վրայով արագ սահում եր յերկար վտռերով մի միջատ—ջրամլակ:

Ի՞նչ լավ սղղացող է,—նկատեց Թամարը:
—Ի՞նչպես է, վոր չի սուզվում.—հարցրեց Արամը:

Ուսուցիչը բացաղբեց.
—Ջրամլակի վտռերը ճարպոտած են, դրա համար ել չի սուզվում ջրի մեջ: Յերբ տուն գնաք, վերցրեք ասեղը, վրան յուղ քսեք և գցեք ջրի մեջ, տեսեք կսուզվի:

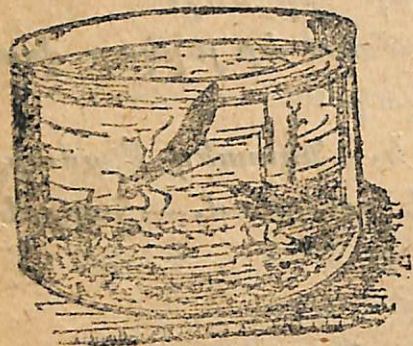
Ջրի մեջ մենք տեսանք ճպուռի թրթուռներ, ջրի խիունջներ, գորտի շերեփուկներ:

Այդ բոլորից մենք վորսացինք, դրինք պնակների մեջ: Վերցրինք նույնպես ջրային բույսեր, ջրոսպ, մամուռ:

Դպրոցում, մեր վերցրած ջրային կենդանի-
ներին տեղավորեցինք առանձին պնակներում,
թղթերի վրա գրեցինք անունները և փակեցինք
պնակներին:

ՀԵՏԵՎԵՑԵՔ ԶՊՈՒՌԻ ԹՐԹՈՒՌԻ ՄԵԾԱՆԱԼՈՒՆ

Վերցրեք մի ապա-
կե պնակ: Մեջը քիչ
լվացած ավազ լցրեք:
Դրեք այնտեղ ճպուռի
թրթուռին և վերևից
ջուր լցրեք: Զրի մեջ
իջեցրեք յերկու ջրա-
յին բույսի ճյուղեր:

Ավազի մեջ ամրացրեք մի փայտի ձողիկ,
այնպես վոր ծայրը ջրից դուրս մնա: Պնակը
վերևից թանգիֆով կամ ապակով ծածկեցեք:
Կերակրեցեք թրթուռին որ ու մեջ կտրատած
անձրևորդի կտորներով: Հետևեցեք ինչպես է
թրթուռը շարժվում, ուտում, ինչպիսի բերան և
զիմակ ունի:

ԾԱՂԻԿՆԵՐ ԱՆՏԱՌ, ԴԱՇՏ,

ՅԵՎ

ՄԱՐԳԱԳԵՏԻՆ

Յերեկ ել մենք
գնացինք հաճա-
րի արտը: Հաճարի մեջ տեսանք տերեփուկներ—
գեղեցիկ, կապույտ ծաղիկներ: Նրանց ցողունը
չոր ու բարակ է: Տերևները քիչ: Պատահում եր
և գյոգալ ծաղիկը, վարդագույն կամ ավելի
մուգ գույնի: Մենք կարծում էինք, թե դա
մեխակ է, իսկ Սուրբիկն ասաց, վոր գյոգալ է—
փառատու մոլախոտ: Սուրբիկը լավ սովորող է,
նա շատ բան գիտե:

Մենք չնկատեցինք, թե ինչպես հասանք
անտառին: Դաշտից հետո, անտառը մուխն է
և զով: Լավում է, ինչպես փայտփորը խփում է
ծառին, և յերաշտահավը շվշվացնում:

— Ահա թթվառվույտ, — ձայն տվեց Անիկը, սրա տերևներն այնպես թթու յեն:

Թթվառվույտ

Թթվառվույտի տերևները կանաչ են, նման առվույտի տերևներին, իսկ ծաղիկները սպիտակ, վարդագույն զանգակի նման:

Ավելի լուսացավ: Անտառը վերջացավ, մենք դուրս յեկանք մարգագետին: Ինչքան տեսակ-տեսակ ծաղիկներ կան. կապույտ, դեղին, կարմիր: Իսկ խոտը կանաչ, հյութալի: Գտանք սպիտակ, վայրի առվույտ: Այնքան հոտավետ է:

Արևի տակ փայլեց գետը:

— Լողանանք, լողանանք, — բղավեցին բոլորը և վազեցին դեպի գետը:

Արեւի յեւ ջրի մասին

ԻՆՉՊԵՍ ԼՈՂԱՆԱԼ

Ահա այսպես պետք է լողանալ վոր ոգուտ ստացվի:

Լողացեք ամեն ուր, բայց մի անգամից վոչ ավելի:

Ամեն անգամ 10 րոպեյից ավելի չլողանաք:

Յերբ ջրից դուրս գաք, մի կանգնեք թաց մարմնով արևի կամ քամու դիմաց: Անմիջապես սրբվեցեք և հազնվեցեք:

Մի լողանաք քաղցած ժամանակ, կամ անմիջապես ուտելուց հետո:

Յերբեմ մեռակ չլողանալ տնժանոք սեղում:

Ամեն մի հոկտեմբերիկ պես է սովորի լողալ: Լողալ սովորեցեմ պիտեմքերից:

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՌԿԵԼ ԱՐԵՎԻ ՏԱԿ

Արևի տակ պառկելը շատ ոգտակար է: Բայց պետք է գիտենալ՝ ինչպես տնել այդ:

Յեթե չգիտենաք՝ զնա կատա-
նաք:

Առաջին որը պետք է պառ-
կել 5 րոպեից վոչ ավելի: Հետո
որական 2 րոպե կարելի յե ա-
վելացներ: Բայց ձեզ կես ժամից
ավելի չի կարելի:

Ամեն 2 րոպեն պետք է դառ-
նալ, մեկ մի կողքի, մեկ մյուսի,
մեկ մեջքի, մեկ փորի վրա, վոր
կաշին չայրվի:

Գլուխը և աչքերը պետք է
ծածկել յերեսարբիչով կամ շապ-
կով:

Չի կարելի պառկել արևի տակ
անմիջապես ճաշելուց առաջ կամ
հետո:

Ով իրեն վատ է զգում, նրան չի կարելի
արևի տակ պառկել:

ԻՆՉՊԵՍ ՀԱԳՆՎԵԼ ԱՄԱՌԸ

Ամառը պետք է հագնվել
թեթև և ազատ:

Յերեխաներ, պիտի չհախ-
քան լողանալը և լողելու տակ
պառկելը, գնացել թափվելու
ձեզ նայի:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Դպրոցում	3
Բժշկի պատմածներից	3
Բոս և տրախոմա	4
Պահպանիր աչքերդ ու տկանջներդ	5
Ինչն ենք հաշվում մենք մերը	6
Մեր դեղերի պահպանը	7
Թող աչքի	8
Ձմեռը	8
Գյուղում	9
Հաղորդեցին	10
Անհա տատիկն ու Արմիկ Թոռնիկը	11

11 ԱՇՈՒՆ

Ճեղանակացուց	12
Յերբ և զուրս դալիս արևը, յժրբ են վառում լույսը	13
Սշուռն	14
Եջակուրսիա դեպի անտառ	14
Անտառում	15
Մյուս որը դպրոցում	16
Թափված տերևները	17
Թռչուններն աշնանը	18
Ձմեռող թռչունների համար կեր պատրաստենք	19
Թռչունների չուն	20
Ուր են չվում թռչունները	21
Այգում	22
Անտառում	23
Ձմեռը դալիս է	23
Ձմեռն պաշար	23
Ուր է ճիշտ ատում	24

Նապաստակ	25
Դաշտային մկներ	25
Պանվում են	26
Խնչն է	27
Բոլորադ քամին	27
Ալիկն ու Լեւիկը	28
Անա ինչ է գրել Լեւիկը	28

Ձ Մ Ե Ռ

Ձյուն է դալիս	29
Ինքներս իմանանք	30
Ձմեռող թռչունները	31
Արփիկի դիտածը	32
Պարտեզը ձմռանը	32
Սոնան տաքանում է	33
Կոլխոզի գոմում	34
Ծտերի սեղանը	35
Աշխատանքի անկյունում	36
Ձմեռն անտառում	37
Արջը	38
Ո՞վ ում է բռնել	38
Վորս	39
Լենիկն ու մաման	39
Հյուսիսափայլ	40
Խորհրդային սառցահատ «Կրասինը»	41
Եսքիմոսները	42
Ձնի լուրթը	44
Բևեռային արջ	45
Աղվես	46
Տաք լեռներների գազանները	47
Վառարաններ	48
Տարբեր հագուստներ	50
Հագուստի մասին	53
Վերարկուն չի տաքացնում	54

Գ Ա Ր Ո Ի Ն

Աշխարհի կողմերը	56
Դարուն	57
Բնության դիտողութուններ	57
Ո՞ւմ աշխատանքն է	58

Ծղնաթի գորգը	60
Յերբ է լինում	60
Կավի մասին	61
Խնչ են անում կավը	62
Խնչի յե պետք ավաղը	63
Ինքներդ շինեցեք աղյուսե տուն	64
Մեր բարեկամները վերադարձել են	65
Թռչունների որը	66
Վճրտեղից են դալիս կուռնիկները	67
Ես հւմ գլուխներն են	71
Ջրաման	72
Մեր ծաղիկը	73
Ճագարը	74
Վոշխարներն ու գառները	76
Դալլի ընտանիքը	77
Նապաստակի ճուտերը	78
Մայր արջն անտառում	79
Մեր կենդանի անկյունում	81
Ծառի արթնանալը	82
Դարուն է	83
Բանջարանոցում	83
Մեր փորձերը	84
Դուք վարունգ սիրում եք	85
Ցանեցինք սխեռ	86
Ցանեցինք ամառքողի	86
Սոխ ձկնորսք	87
Կարտոֆիլ ցանեցեք	87
Մոլախոտեր	88
Կնճթավոր բզեզները	90

Բանջարանոցի, այգու յեղ դառի բարեկամները

Խլուրդի դատը	91
Վոգնի	92
Դառնանք գորտի բարեկամը	93
Ճանաչեցեք միջատներին	93

Ա Մ Ա Ռ

Յերբ է լինում	94
Եթակուրսիա դեպի լճակը	95
Ծաղիկներ	97
Արևի և ջրի մասին	99

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0866606

1939p.

11

26117

4462 1 R.

